

*Archeologisch vooronderzoek te Aalst
aan de Werf 8*

COLOFON

Opdracht:

Archeologisch vooronderzoek te Aalst aan de Werf 8

Opdrachtgever:

NV Postsite Aalst
Havenlaan 86 C/103

1000 Brussel

Opdrachthouder:

SORESMA nv
Britselei 23
2000 Antwerpen

Tel 03/221.55.00
Fax 03/221.55.03
www.soresma.be

kwaliteitslabel
ISO 9001:2000

Identificatienummer:

221626

Datum:

November

status / revisie:

Definitief

Vrijgave:

Jan Parys, Contractmanager

Projectmedewerkers:

Edith Goudie Falckenbach en Dirk Mervis

© Soresma 2010

Zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van Soresma mag geen enkel onderdeel of uittreksel uit deze tekst worden weergegeven of in een elektronische databank worden gevoegd, noch gefotokopieerd of op een andere manier vermenigvuldigd.

Inhoud

Inhoud	1
1 Samenvatting	4
2 Inleiding	5
<hr/>	
2.1 Algemeen	5
2.2 Doel van het onderzoek	5
2.3 Opzet van het rapport	5
2.4 Methode	6
3 Aard van de bedreiging	7
4 Fysische en geografische gegevens	8
5 Archeologische gegevens	10
6 Historische gegevens	12
<hr/>	
6.1 Stadsontwikkeling	12
6.2 Verdediging en versterkingen	14
6.2.1 Prestedelijke nederzetting: 9 ^{de} eeuw	14
6.2.2 Eerste stadsomwalling: 11/12 ^{de} eeuw	14
6.2.3 Tweede stadsomwalling: eerste kwart van de 13 ^{de} eeuw	15
6.2.4 Laatmiddeleeuwse stadsomwalling en bastionering	16
6.2.5 Fortificatie: 1667	17
6.2.6 Een vernieuwde stadsversterking: 1692-1695	18
6.2.7 Verval van de stadsversterking en ontmanteling	20
6.3 Fabriekgebouw Jemie	21
7 Het proefsleuvenonderzoek	22
<hr/>	
7.1 Sporen en structuren	22
7.1.1 Proefsleuf 1: Nijverheidsstraat	22
7.1.2 Proefsleuf 2 dwarsleuf Nijverheidsstraat-Vaartstraat	23

7.1.3 Proefsleuf 3: Vaartstraat-Manchestergebouw	27
7.1.4 Proefsleuf 4: Nijverheidstraat	31
7.1.5 Proefsleuf 5: Achter Manchestergebouw	31
7.1.6 Vergelijking gegeorefererde historische kaarten	32
8 Conclusie en Waardering	33
9 Aanbeveling	34

Prospectie

Vergunningsnummer: 2010/298

Aanvrager: Edith Goudie Falckenbach

Naam site: Aalst Werf 8

1 Samenvatting

In opdracht van NV Postsite Aalst heeft Soresma een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd voorafgaand aan de bouw van een kantoorgebouw met ondergrondse garage en appartementsgebouwen. De oppervlakte van dit terrein bedraagt ca. 0.6 ha, waarvan minstens 12% (720 m²) diende archeologisch onderzocht te worden.

Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat het terrein grondig is verstoord door funderingen van een 19de eeuwse en 20ste fabriek. Over het hele terrein zijn deze structuren aangetroffen. Langs de Vaartstraat bevinden zich naast de funderingsmuren om de 4 meter ook rechthoekige pijlerfundamenten van 2x2m. Deze funderingsplaten bevinden zich op minstens 2 meter diepte. Eveneens staat de grondwatertafel hoger dan verwacht, wat de zichtbaarheid in de sleuven bemoeilijkt en de stabiliteit van de profielen sterk in gevaar bracht.

Ondanks deze moeilijke omstandigheden is de archeologische waarde van het terrein worden aangetoond. Zo wordt de aanwezigheid van een brede gracht gedocumenteerd die wellicht als de tweede stadsgracht kan geïnterpreteerd worden. Omwille van de verstoringsgraad en de stabiliteitsproblemen zijn geen representatieve lengteprofielen gezet. Hierdoor is geen duidelijk beeld verkregen van het verloop van de gracht. Er zijn in de aangelegde sleuven geen resten van de tweede stadsomwalling en eventuele toren(s) geregistreerd.

In de eerste sleuf werd aangetoond dat het terrein langs de Nijverheidstraat zich op Denderalluvium bevindt. Boven dit alluvium bevindt zich een bruin (postmiddeleeuws) ophogingspakket. Deze twee pakketten zijn doorsneden door de 19^e eeuwse fabrieksfunderingen en bijhorende afgesloten riool en vermoedelijke beerput. In de tweede sleuf komen enkel langs de Vaartstraat relevante archeologische sporen voor. Zo zijn 3, vermoedelijk 19^e eeuwse, kelders aangetroffen. Er is eveneens een funderingsmuur gevonden waarin bewerkte natuursteen werd herbruikt. In deze sleuf is de stadsgracht aangesneden. Bij de begeleiding van de uitbraak van de funderingsmuur langs de Vaartstraat kon worden aangetoond dat de stadsgracht in proefsleuf 2 en 3 verder doorloopt richting stadskern. Dit verklaart mogelijk waarom er geen resten van de stadsmuur en toren(s) zijn geregistreerd. In de derde sleuf is de stadsgracht opnieuw aangesneden en vondstmateriaal gerecupereerd. Er is een beerput geregistreerd en er bevindt zich opnieuw een bruin ophogingspakket meer naar het midden van het terrein toe. In de vierde sleuf is geïsoleerd een dun pakket verbrande leem aangesneden. In de vijfde en laatste sleuf is vermoedelijk de stadsgracht opnieuw aangesneden. De gracht is hier aanzienlijk minder diep dan in sleuf 2 en 3, wat een aanduiding kan zijn dat de sleuf zich hier op de rand van de gracht situeert.

Soresma adviseert, na evaluatie van de gegevens, een beperkt vervolgonderzoek na de uitbraak van funderingen en plaatsing van wanden en bemaling. Tijdens het vervolgonderzoek worden 2 brede sleuven van elk 10m breed aangelegd haaks op de stadsgracht. Het onderzoeksgebied heeft een totale oppervlakte van 2100 m² en bevindt zich langs de Vaartstraat tot aan de hoek van het Manchestergebouw. Het onderzoek heeft als doel de stadsgracht maximaal te lokaliseren, registreren en bemonsteren. Na eerder onderzoek van de eerste stadsomwalling in de jaren negentig van vorige eeuw zal het onderzoek een belangrijke bijdragen leveren tot de geschiedenis en archeologie van de stad Aalst.

2 Inleiding

2.1 Algemeen

In opdracht van NV Postsite heeft Soresma een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd voorafgaand aan de bouw van een kantoorgebouw met ondergrondse garage en appartementsgebouwen.

In het kader van het 'archeologiedecreet' (decreet van het Vlaams Parlement 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop archeologische waarden zich bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

In het licht van de bestaande wetgeving heeft het Agentschap Ruimte en Erfgoed aangestuurd op een inventarisatie zodat de aan- of afwezigheid van archeologische waarden kon aangetoond worden voorafgaand aan de bouw van de ondergrondse parkeergarage en bijhorende gebouwen.

Het archeologisch vooronderzoek is uitgevoerd van 14 tot en met 23 september en 1 oktober 2010 door Edith Goudie Falckenbach en Dirk Mervis. In totaal werd 780 m² proefsleuf opengelegd. Het rapport werd geschreven door Edith Goudie Falckenbach. Contactpersoon bij de bevoegde overheid, Ruimte en Erfgoed, zijn Nancy Lemay en Jessica Vandevelde. De wetenschappelijke begeleiding lag in handen van Jan Moens (VIOE). Contactpersonen bij NV Postsite zijn de heren Jos Theunis (Promateam) en Luc Van Rysseghem (IRET).

2.2 Doel van het onderzoek

Het onderzoek wil een degelijk en onderbouwd advies geven voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek. Daartoe worden enerzijds de impact van de geplande werken onderzocht en anderzijds nagegaan of er zich archeologische waarden bevinden die vervolgens worden geëvalueerd.

2.3 Opzet van het rapport

Na de samenvatting en dit inleidend hoofdstuk wordt de bedreiging geschetst. Vervolgens wordt stilgestaan bij de bekende historische, archeologische en bodemkundige gegevens uit het plangebied en omgeving. Daarna worden de resultaten van het veldwerk voorgesteld. Uiteindelijk volgt een synthese en een advies voor vervolgonderzoek.

2.4 **Methode**

Soresma heeft in een eerste fase getracht zoveel mogelijk relevante informatie te verwerven over het plangebied en de toekomstige ingrepen. Daarbij is onder andere gebruik gemaakt van de CAI (Centrale Archeologische Inventaris), de bodemkaart, de geomorfologische kaart, historische kaarten, publicaties en de bouwplannen van de werkplaats.

De werkzaamheden zijn uitgevoerd conform de Bijzondere Voorschriften van toepassing voor dit project. Eventuele afwijkingen gebeurden in onderling overleg met Jan Moens en Nancy Lemay.

Het opbreken van de vloerplaat en het graven van de sleuven gebeurde onder begeleiding van 2 archeologen. Gezien de hoge stand van het grondwater werd de maximale diepte van de sleuven bepaald op ca. 2 meter diepte. Er werd gegraven tot het eerste relevante archeologische niveau. Verdiepen naar een tweede niveau gebeurde opnieuw in onderling overleg met Jan Moens en Nancy Lemay. Per sleuf/kijkvenster werd een profiel gezet, beschreven, ingetekend en gefotografeerd indien dit mogelijk was gezien de veiligheidsrisico's. Tijdens de graafwerken werden sporen onmiddellijk ingetekend op sleuvenfiches. Daarna werden alle ingrepen en sporen ingemeten met behulp van een Total Station.

Voorafgaand aan het veldwerk werd een sleuvenplan opgesteld gebaseerd op gegevens van historisch kaartmateriaal en in onderling overleg met Jan Moens. De inplanting van de sleuven was in eerste instantie gericht op het detecteren en maximaal registreren van de locatie van de stadswal, stadsgracht en eventuele torens. Daarnaast werden verspreid over het terrein onderzoekspullen aangelegd om na te gaan of er zich nog andere sporen en/of structuren bevonden op het terrein.

Sleuf 1 werd in de noordwestelijke hoek van het terrein aangelegd. Hier werden in principe geen resten van de wal of gracht verwacht. Het bodemprofiel dat hier werd geregistreerd kan dienen als referentieprofiel. Daarnaast werd nagegaan of er zich andere archeologische waarden bevonden. Sleuf 2 werd dwars over de volledige breedte van het terrein aangelegd. Het doel was een duidelijk beeld van het verloop van de tweede stadsgracht en eventuele andere archeologische sporen te registreren. Sleuf 3 werd parallel met sleuf 2 aangelegd naast het Manchestergebouw. Deze sleuf richtte zich vooral op het detecteren van een toren of andere structuren die bij de wal kunnen horen. Sleuf/kijkvenster 5 had tot doel een beeld te verkrijgen van eventuele andere archeologische sporen en structuren.

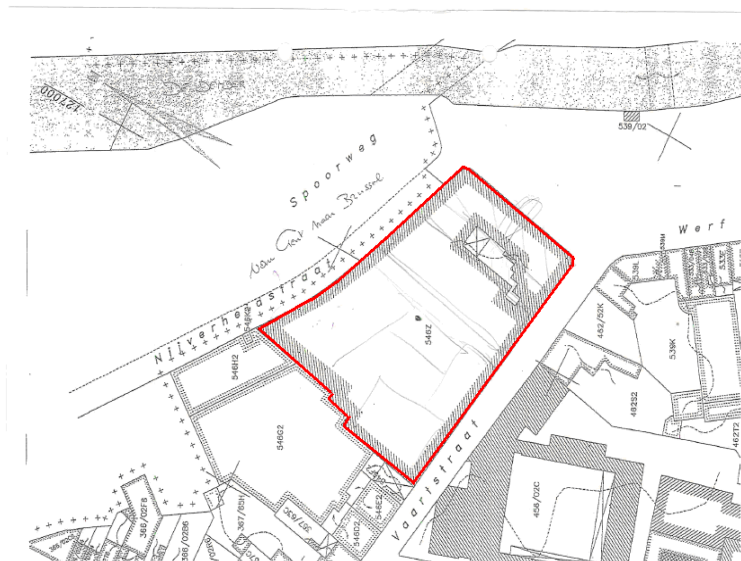
3 Aard van de bedreiging

Aan de Werf 8 te Aalst wordt een nieuw kantoorgebouw gerealiseerd met bijhorende ondergrondse parkeergarage en appartementsgebouwen. Het project kadert binnen de gehele herontwikkeling van de Aalsterse stationsbuurt. De bestaande gebouwen, met uitzondering van het Manchestergebouw aan de Vaartstraat en een deel van het postgebouw aan het rond punt werden gesloopt tot op het maaiveld.

Afbeelding 1. Ligging van het terrein (GOOGLE EARTH 2010)

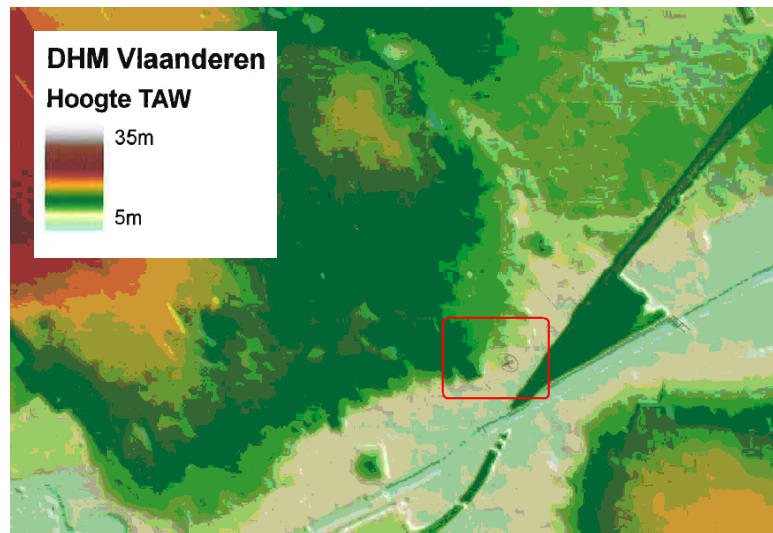
Het onderzoeksgebied is kadastraal gekend als perceel 546Z, Sectie A, Afdeling 1. Het terrein wordt in het noorden begrensd door de Nijverheidsstraat, in het oosten door de Werf en in het zuiden door de Vaartstraat.

Afbeelding 2: Kadasterplan van het onderzoeksgebied (Nationaal Geografisch Instituut, 2010)

4 Fysische en geografische gegevens

Aalst behoort bodemkundig tot de zandleemstreek. De historische binnenstad van Aalst strekt zich voor het grootste deel langs de linkeroever van de Dender uit. De stadskern ontwikkelde zich op de noordoostelijke uitloper van een leemrug, aan de rand van een alluviale zone. Op afbeelding 3 is te zien dat het onderzoeksgebied zich gedeeltelijk in deze alluviale zone bevindt. Ten noorden van de site mondt de Siesegembeek in de Dender uit, terwijl ten oosten en gedeeltelijk ook ten zuiden Denderalluvium voorkomt. De Osbroek, waar het huidige stadspark ligt, is nog een toponiem dat aan die drassige bodems herinnert (Callebaut, 1983)

Afbeelding 3: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (AGIV, 2010)

De Dendervallei, als zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei, kan als bijzonder gebied worden beschouwd. In het zuiden van het kaartblad Gent is de Dender ingesloten in een vrij smalle vallei. De Dendervallei kan eigenlijk opgesplitst worden in een zuidelijk en noordelijk gebied, met als scheidingspunt Aalst. Noordwaarts van Aalst verbreedt de vallei en vormt een brede, vrij vlakke zandvlakte.

De oppervlakkige sedimenten zijn echter rijker aan leem, maar zijn ook afgezet tijdens het fluvioperiglaciaal Weichseliaan. De sedimenten zouden echter licht eolisch herwerkt zijn en kunnen dus lokale kleine ophopingen vormen. De oppervlakte van het laagterras schommelt tussen +10 m en +15 m TAW.

Zuidwaarts van Aalst vormt de vallei een smalle doorgang doorheen het Schelde - Dender Interfluvium en Dender - Zenne Interfluvium. De holocene Dender is ingesneden aan de voet van de oostelijke tertiaire opduiking van het Dender - Zenne Interfluvium. De westelijke zuidkant van de Dendervallei wordt bezet door een laagterras en lage uitlopers van het Schelde - Dender Interfluvium.

De Dendervallei vertoont, net zoals de vallei van de Boven - Schelde, een sterk ontwikkeld westelijke laagterras en een eerder smal oostelijk laagterras. In het fluvioperiglaciaal laagterras heeft de Dender een vrij smalle, eerder rechtlijnige (noord - zuid richting) holocene insnijding gekend (De Moor en Pissart, 1992).

Afbeelding 4 Topografische kaart (AGIV, 2010)

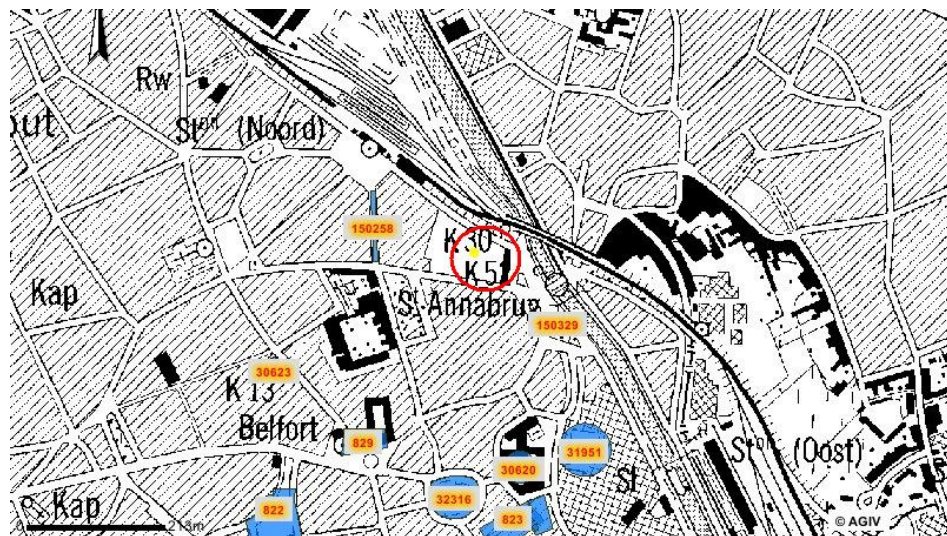
De topografie van het laagterras is vrij vlak (licht welvend) en ligt tussen +15 m TAW en +10 m TAW. De morfologie van het gebied is geërfd uit de fluvioperiglaciale Weichseliaanafzettingen en heeft enige afvlakking gekend tijdens het Holoceen. De holocene vallei is vlak, met een niveau lager dan +10m TAW, en kent enkele welvingen ten gevolge van de aanwezigheid van donken.

De Dendervallei behoort zo goed als volledig tot het bekken van de Dender zelf. De beken (Wichelse beek, Molenbeek van Aalst, Windgatbeek) ontwateren allen via de Dender. Slechts de noordelijke regio van de Dendervallei behoort tot het hydrografisch net van de Beneden - Schelde. Dit deel van het laagterras wordt ontwaterd onder andere via de Paddebeek (dov, 2010).

5 Archeologische gegevens

De oudste sporen van menselijke aanwezigheid in Aalst zijn 35 silexvoorwerpen (CAI nr. 60620) die werden aangetroffen tijdens de opgraving aan het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal. De plaats paalt aan de linkeroever van de Oude Dender en zou tot de kiemcel van de latere stad uitgroeien. De vuurstenen artefacten zaten in een glauconiet houdende zandige laag en mogen wellicht tot het epipaleolithicum gerekend worden. Het finaalpaleolithicum komt grosso modo overeen met het tweede deel van het laatglaciaal en kan gedateerd worden tussen 12000 en 9500 BP. Het kan beschouwd worden als een voortzetting van het laatpaleolithicum.

Er zijn aanwijzingen dat de silex ter plaatse werd bewerkt. Tijdens het onderzoek werden ook fragmenten van tegulae en imbrices gevonden. De stukken kunnen van een Romeinse site afkomstig zijn, maar dit kan niet met zekerheid worden gezegd. Dit dakpantype bleef immers tot in de Karolingische periode in gebruik, maar wordt zelfs nog in laat 12e eeuwse contexten aangetroffen (Callebaut, 1983).

Afbeelding 5 Uittreksel van de CAI met aanduiding vindplaatsen (AGI, 2010)

Eind 2006 werd door het VIOE een archeologisch onderzoek uitgevoerd in de A. Liénartstraat (CAI nr. 150258). Het oudste aangesneden spoor (sleuf 1) betreft een 0,70 meter brede; NW-ZO verlopende greppel die op basis van het materiaal in de Romeinse periode moet worden gesitueerd. Naast een hoeveelheid Gallo-Romeinse ceramiek bevatte de vulling vrij veel imbrex- en tegulafragmenten. Het aardewerk wijst op een datering in de 2de of 3^e eeuw. Dit is nog maar de tweede vondst van (beperkte) Romeinse sporen in de stad Aalst. In alle sleuven werd een vrij homogene bruingrijze licht lemige zandlaag aangesneden die bodemkundig als landbouw- of weilandgrond kan geïnterpreteerd worden. Eveneens in sleuf 1 dekte deze cultuurlaag een grafkuil met kistbegrafing af. Op basis van de relatieve chronologie kan deze begraving in verband worden gebracht met de laatmiddeleeuwse fase van het klooster. Van drie inhumaties in genagelde kisten was het stratigrafisch verband niet bewaard (sleuf 3). De overige kistbegrafingen waren door deze weilandlaag gegraven en behoren vermoedelijk tot het pestkerkhof (sleuf 1 en 2). Sleuf 2 diende vooral ter controle of de oude perceelsafleiding op het kadaster van Popp, parallel aan de huidige wallenring, het relict weergeeft van de middeleeuwse stadgracht. In het zuidelijke gedeelte van de onderzoekssleuf werd een steile uitgraving vastgesteld die als de buitenrand van de stadgracht kan geïnterpreteerd worden. Dit zou betekenen dat de maximale breedte van de verdedigingsgracht ongeveer 35 meter bedroeg. In de meest noordelijke sleuf, het dichtst bij het Stationsplein (sleuf 3), zat de NW-ZO verlopende binnenrand van de laat 16de eeuwse bastiongracht. In oorsprong zou deze walgracht zo'n 20 tot 25 meter breed zijn geweest. Vanaf de binnenzijde van het bastion vertoont de gracht

een zacht aflopend profiel waarvan de bodem tot ongeveer 2,40 meter onder het huidige straatniveau reikt (De Grootte & Moens, 2007).

In het voorjaar van 1993 werd de eerste stadsomwalling gelokaliseerd tijdens bouwwerken op de speelplaats van het Sint-Jozefscollege. De bouwput bleek de gracht volledig te couperen. Het profiel werd ingetekend en de volledige diepte van de gracht werd achterhaald door middel van boringen. In oktober van hetzelfde jaar kon de walgracht opnieuw worden onderzocht bij de bouw van een ondergrondse parkeergarage tussen de Pontstraat en de Burchtstraat. Tijdens archeologisch onderzoek door het I.A.P. werd de eerste stadswal opnieuw geregistreerd (De Grootte & Moens, 1994).

6 Historische gegevens

6.1 Stadsontwikkeling

De plaats waar Aalst tot ontwikkeling kwam trok al vanaf de prehistorische tijden de aandacht. Enkele vondsten en de nabijheid van een eventuele wegoevergang over de Dender laten vermoeden dat de plek in de Romeinse tijd niet onberoerd gelaten is. De zekerheid tot occupatie wordt pas verkregen met de opname van de *villa Alost(a)* in de negende eeuwse inventarislijsten van de abdij van Lobbes. Door de vermelding van het toponiem zelfhof in een oorkonde van uit 1241, is het vronnhof van dit klassieke, tweeledig domein te situeren op de linkeroever van de Dender (Callebaut, 1983).

Afbeelding 6: situatiekaart Aalst (Ghysens, 1987)

De oudste teksten waarin Aalst voorkomt, zijn de 9de eeuwse eigendomslijsten van de abdij van Lobbes. Het gaat om een rond 868-869 opgestelde polyptiek waarin per *pagus* de plaatsen worden opgesomd waar de abdij bezittingen had. Verder bestaat er een *discriptio villarum*, die ongeveer uit de zelfde periode dateert als de polyptiek, maar heel wat meer gegevens verstrekt. In de villa, Alost genaamd, is er een *mansus indominicatus*. De Alost blijkt een klassiek, tweeledig uitgebaat domein te zijn, samengesteld uit een vronnhof met reserve en tenures. De houders van de *mansi* zijn verplicht tot

betalingen in natura en geld, alsook tot het leveren van landbouwherendiensten en vervoerdiensten ten voordele van de reserve.

De *curtis*, die door een omgrachting weerbaar gemaakt werd, is in de Aalsterse stadsgroei van fundamenteel belang. De aanwas van de nederzetting rondom de versterkte *curtis* greep hoofdzakelijk in de negende en twaalfde eeuw plaats. Telkens werden de contouren afgelijnd door elkaar omsluitende omwallingen, die bij de dender aanleunen. De spontane aangroei ligt ingeprent in het stratenpatroon.

Het *castrum* van de heren van Aalst is, aan de overzijde van de stadskern, ingeplant binnen een meanderbocht van de Dender. Een gracht schermt de site aan de landzijde af. Op de stadsplattegrond van Deventer is de versterking als een motte afgebeeld.

Het middeleeuwse Aalst kan beschreven worden als een handelsstad, een bestuurlijk centrum en een militair steunpunt in de oostgrensverdediging van het graafschap Vlaanderen. Het belang van de handelsfunctie mag blijken uit de ligging van de stad aan de Dender- de voornaamste verkeersroute vanuit Henegouwen- en de landweg Brugge-Keulen, uit de aanwezigheid *intra muros* van een haven, uit het slaan van munt en het heffen van tol. Als bestuurscentrum had de stad zeker haar invloed. Zij was immers de hoofdplaats van het land van Aalst. De heren van Aalst hadden er hun verblijfplaats. Na de dood van Diederik van Aalst vestigden de graven van Vlaanderen er een grafelijke leenbank, terwijl zij in het stedelijk bestuur door een poortbaljuw vertegenwoordigd waren.

Sinds 1050 kwam Aalst in de politieke grenszone van Rijks-Vlaanderen te liggen. De oprichting van een motte en de diverse omwallingsfasen van de stedelijke nederzetting zijn aan die strategische positie allicht niet vreemd. Mottes zijn in de Dendervallei geen zeldzaamheid. Dat er langs de grens een georganiseerde verdediging bestond, blijkt uit het

in feit de heren van Aalst, Dendermonde en Boelare tot de *Pairs* van Vlaanderen behoorden. Als *Pares* stonden ze met hun burchten in voor de bescherming van het graafschap. Een ander bewijs voor het limeskarakter van die grens is een commissieverslag uit 1338 waarin rapport wordt uitgebracht over de versterkingstoestand van de steden Geraardsbergen, Aalst en Dendermonde en de kastelen van Schendelbeke en Bornem. Deze enquête gebeurde bij het uitbreken van de Honderdjarige oorlog en is in verband te brengen met het paraat maken van de verdediging langs de oostgrens van het graafschap.

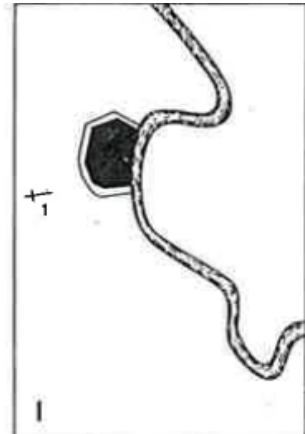
De onrust van de Tachtigjarige oorlog verklaart waarom Aalst ook in de postmiddeleeuwse periode haar stadsomwallingen niet verwaarloosd heeft. De ringmuur werd aangepast aan de normen van die tijd, terwijl vooruitspringende vestingwerken werden aangelegd. Tot een volledige gebastioneerde verdedigingsgordel is men echter nooit gekomen (Callebaut, 1983).

6.2 *Verdediging en versterkingen*

De stadsgroei van Aalst greep in hoofdzaak langs de linkeroever van de Dender plaats. Op topografische basis onderscheiden we 3 belangrijke fasen.

6.2.1 *Prestedelijke nederzetting: 9de eeuw*

De algemene bevolkingsaan groei en de toenemende landbouwproductie die het domeincentrum niet onberoerd zullen gelaten hebben, de gunstige verkeersligging langs de Dender en vermoedelijk zelfs niet ver weg van een landweg, alsook de relatieve veiligheid van het omgrachte vronnhof hebben zoveel redenen waarom zich rond het verstrekte Zelfhof een nederzetting gevestigd heeft.

Afbeelding 7: 1^e ontwikkelingsfase (Callebaut, 1983)

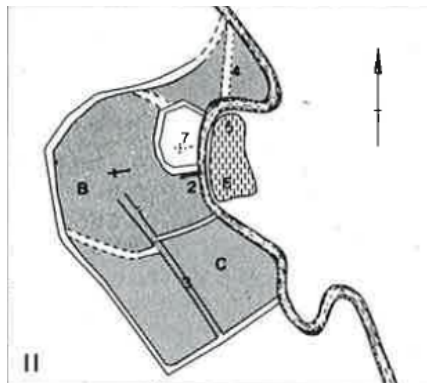
Het gebied rond de huidige Sint-Martinuskerk is afgezoomd door een gedeeltelijke cirkelvormige structuur, die bepaald wordt door de Volderstraat, het schuin verloop van de Klapstraat, het nu verdwenen Walgrachtstraatje, de Lange Zoutstraat en de buiging van de Molenstraat. De verdere aansluiting bij het Zelfhof kan uit de perceelsgrenzen afgeleid worden. Dit stratentracé, dat uitgeeft op de Dender en de omwalling van de Curtis, moet door een gracht veroorzaakt zijn. De installatie van de nederzetting rondom de Sint-Martinuskerk en het vronnhof wijst op een nauwe relatie met het domeincentrum. Hiervan getuigt ook de ligging van de oudste markt van Aalst, de Vismarkt die zich juist tussen het Zelfhof en de Dender bevindt. Aan de nederzetting mag een prestedelijk karakter toegekend worden, niet zozeer omwille van de Vismarkt die eerder op lokale voorziening van levensmiddelen wijst, dan wel omdat de stad Aalst zich topografisch vanuit deze woonagglomeratie heeft ontwikkeld (Callebaut, 1983).

6.2.2 *Eerste stadsomwalling: 11/12de eeuw*

De volgende stap in het ontwikkelingsproces van Aalst bestaat uit een terreinuitbreiding van de prestedelijke nederzetting. Het ongeveer cirkelvormige woonareaal met de Sint-Martinuskerk als centraal gelegen punt wordt hierbij doorbroken en in de plaats komt een min of meer rechthoekig gebied dat aanleunt bij de Dender en afgelijnd wordt door de Molenstraat die tot de Dender doorloopt, de Lange Zoutstraat, de Hoogstraat, het Onze-Lieve-Vrouwstraatje en de Sterrestraat. Dit aaneengesloten stratenverloop verraadt opnieuw de aanwezigheid van een omgrachting, die bij de Dender aansluit. Ten zuiden van de Sint-Martinuskerk wordt de nederzetting door de Pontstraat in 2 langgestrekte zones opgesplitst. Vermoedelijk is deze straat de hoofdbaan, want ze vertrekt vanuit een oud topografisch gegeven, de kerk, ligt in de lengteas van de site en percelen eromheen zijn haaks op haar gericht.

Er is niet alleen het straten -en perceelspatroon dat het commercieel karakter van de woonagglomeratie verduidelijkt, maar ook het feit dat, zoals het noordelijk verloop van de Molenstraat aangeeft, binnen het omwalde gebied de doorgestoken Dendermeander is

opgenomen, waar zich de haven, het economisch hart van Aalst bevindt. De ligging binnen de eerste stadsvergroting is een aanduiding dat de Werf al gedurende die occupatie in gebruik was (Callebaut, 1983).

Afbeelding 8: 2^e ontwikkelingsfase (Callebaut, 1983)

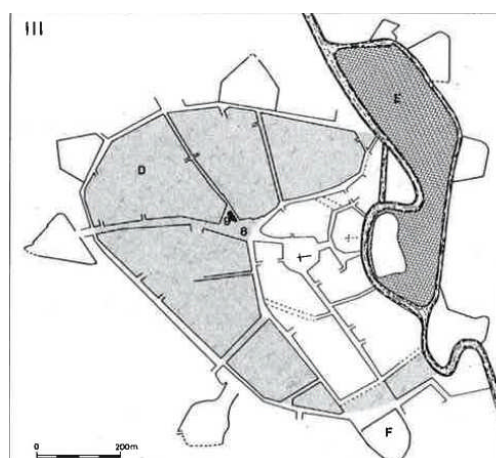
6.2.3 ***Tweede stadsomwalling: eerste kwart van de 13de eeuw***

De inrichting van een nieuw marktplein, de huidige Grote Markt, en de aanleg van een derde omwalling, die de twee vorige omsloot, bewijzen de groei van de stedelijke nederzetting. De nieuwe markt kwam tot stand aan het uiteinde van de Molenstraat, dus net

buiten de oudste woonagglomeratie. Een dergelijke situatie is typisch: wanneer de oorspronkelijke markt te klein wordt, richt men een grotere op aan de rand van de vroegere woonkern. Het is ook rond die markt dat belangrijke gebouwen verrijzen. Te Aalst zijn dit het schepenhuis met belfort en het nu verdwenen 's Gravensteen. De omwalling van de tweede stadsvergroting heeft een hartvormig verloop en is te volgen langs de Vaartstraat, Esplanadestraat, Vrijheidsstraat, het vredeplein,

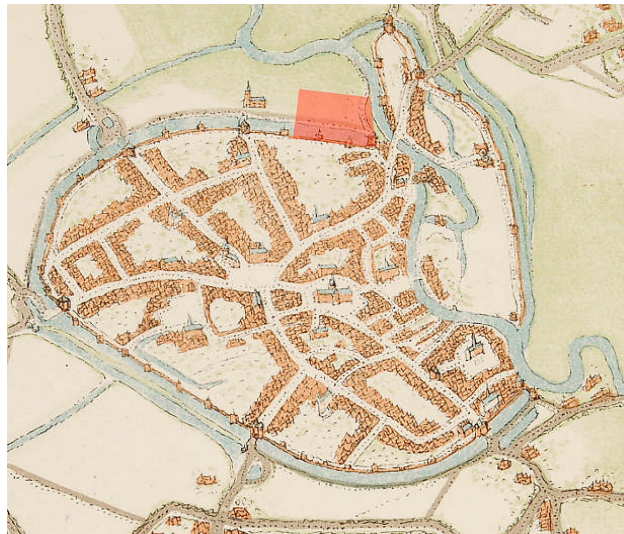
Keizerlijk plein, de Zonnestraat, de Houtmarkt en de Alfred Nichelsstraat. De stratenaanleg binnen dit nieuwe ongeveer 27 ha grote stadsgebied is grotendeels gedetermineerd door de omwalling van de eerste stadsuitleg. De Kapellestraat, het Sint-Jorisstraatje, de Korte Zoutstraat, de Windmolenstraat en vermoedelijk ook de Kattestraat zijn op het tracé van die omheining gericht. Drie straten leggen zelfs een verbinding met de nieuwe stadspoorten (Callebaut, 1983).

Afbeelding 9: 3e ontwikkelingsfase (Callebaut, 1983)

6.2.4 Laatmiddeleeuwse stadsomwalling en bastionering

Van de omheining waarbinnen de Grote Markt lag en waarmee ook het terrein tussen de twee Denderarmen beschermd werd, weten we dat die in de 16de eeuw volledig in steen opgetrokken was. Op het plan van J. Deventer (1540-1575) (afbeelding 10) staat ze immers ingetekend als een gekanteelde muur met uitspringende muurtorens en poortgebouwen die de stadsuitgangen versterkten. Dat is niet zo van bij de aanleg geweest. Een document uit 1338 deelt mee dat slechts de helft van de omwalling voorzien was van een ringmuur. De andere helft bestond waarschijnlijk volledig of gedeeltelijk uit een aarden wal. Een stuk van de niet stenen omheining bevond zich langs de Dender. Een stadsrekening uit 1447 meldt dat de stad langs de Dender “*zeere cranc was, mids datse dair niet ghemeurt en es*”. Daar de Dender bovendien verzande, besloot men de rivier uit te baggeren en de slibklei langs de stadszijde tot een berm op te werpen. Deze berm deed verder dienst als verdedigingselement (Ghysens, 1987).

Afbeelding 10:stadplattegrond van J. Deventer (1540-1575) (S.S.A., 2010)

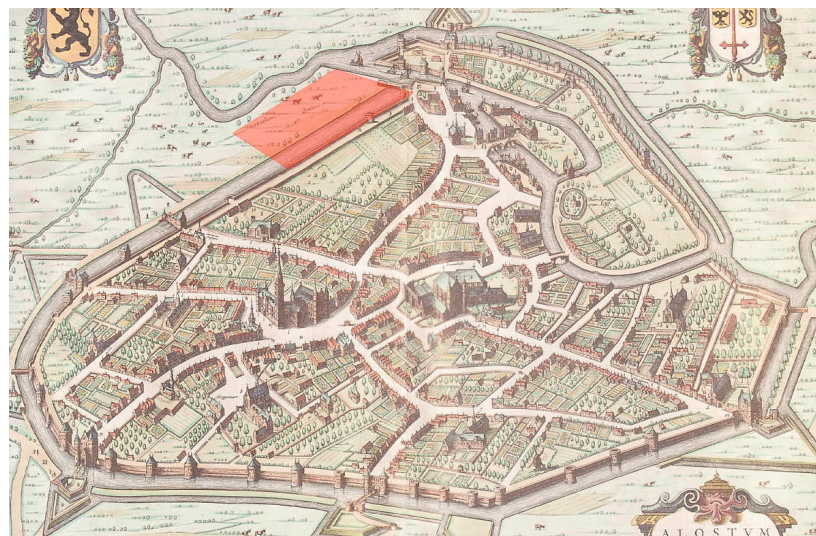
De *Costumen* van Aelst melden dat de *vestingsbarmen eene breedte van twintig voet en de ringmuur een dikte van vier tot vijf voet hadden*. Op deze muren verhieven zich van afstand tot afstand torens die dienden als berggruimte voor oorlogsmaterieel en uitkijkposten voor de wacht. Op het plan van Sanderus (afbeelding 12) zijn 25 torens te tellen die allen een eigen naam hadden. Van belang voor het onderzoeksgebied is de Scherrewerre of Schrobberstoren naast de Kapellepoort. Er waren 6 poorten, voorzien van valbruggen. In de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied bevindt zich de eerder vernoemde Kapellepoort. Rondom de stad bevonden zich ten slotte 4 waterpoorten. Tussen de Kapellepoort en de Molenstraat bevond zich de Posterne of Verlorenkostpoort (Van Nuffel, 1991).

De woelingen van de Tachtigjarige oorlog spaarden ook Aalst niet. In 1576 werd de stad door de muitende Spaanse soldaten gedurende meer dan drie maanden bezet. Na die desastreuze ervaring werden de versterkingen gemoderniseerd en aangepast aan de nieuwe normen aangepast aan de verbetering van de artillerie. De werken grepen plaats in 1578. Wat er toen veranderde is goed te volgen op de stadplattegrond van G. Braun en F. Hoogenbergh (1588, afbeelding 11). We stellen vast dat de middeleeuwse ringmuur met een aarden wal verstrekt werd, waarbij diverse terrassen uitgebouwd zijn voor de opstelling van kanonnen.

Afbeelding 11: Stadsplattegrond van Aalst door G. Braun en F. Hoogenbergh (1588)

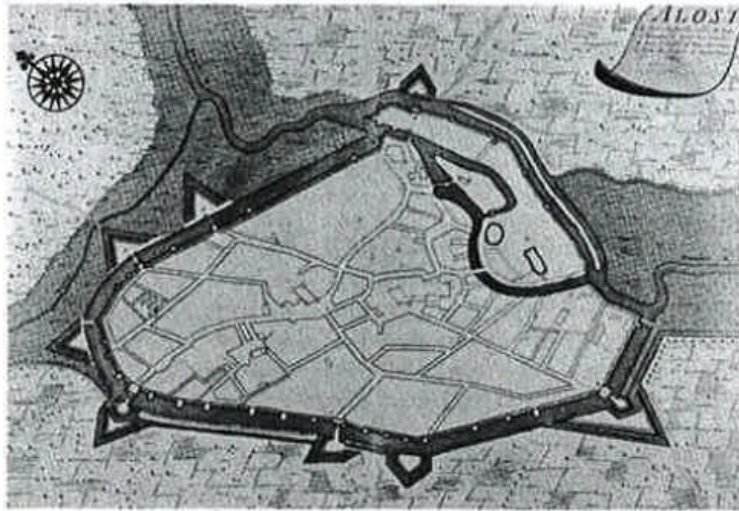
Verschillende torens werden gedeeltelijk gesloopt, terwijl bij andere de naar de stad gerichte flank afgebroken is en tegen de rechtstaande helft grond opgebracht werd. De verandering van het verdedigingssysteem betrof niet alleen de ombouw en de versteviging van de bestaande omheiningmuur, maar ook het aanleggen van vooruitspringende vestigingswerken. De bastions die men opwierp, dienden hoofdzakelijk ter bescherming van de stadpoorten. Zoals de kaart van Sanderus aangeeft, zijn ze in een latere fase gedeeltelijk vervangen of voorafgegaan door ravelijnen en lunetten (Ghysens 1991).

Afbeelding 12: stadsplan Aalst door Sanderus (1644) (S.S.A, 2010)

6.2.5 **Fortificatie: 1667**

In juni 1667 heeft de Devolutieoorlog, gekenmerkt door een Franse expansiepolitiek in Vlaanderen, de landvoogd tot een dringend herstel van de Aalsterse stadsversterkingen doen besluiten. Zowat alle poorten en “corps de garde” moeten grondig worden hersteld of verbouwd, alsook de ophaalbruggen. Vijf à zes sluizen moeten worden gebouwd om het water in de vestgrachten op voldoende peil te houden.

Afbeelding 13:

Aalsterse verdedigingssysteem omstreeks 1667

(anonieme Franse plattegrond, Parijs), (Ghysens, 1991)

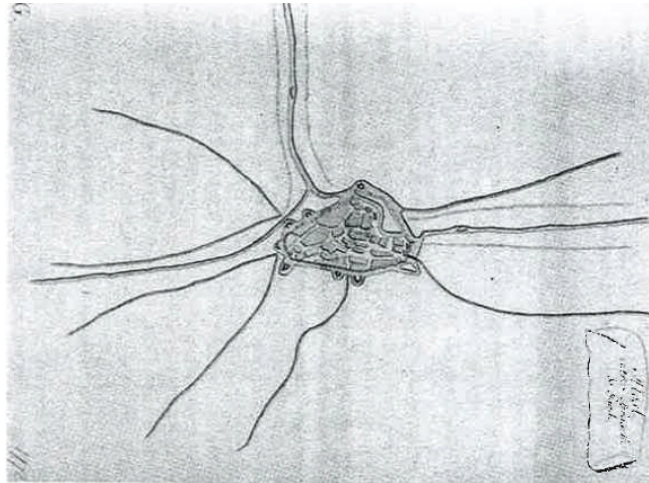
In het licht van de zeventiende eeuwse krijgstechniek bood de Aalsterse stadswal immers een verouderde aanblik. Al voor 1600 was in de lage landen de tendens ontstaan de hoge massieve ringmuren deels te slopen en met de grond aan te vullen tot een veel bredere, hoofdzakelijk aarden wal ontstond. Ook werden de oude weertorens tot op een zekere hoogte geslecht, gevuld met aarde en gebruikt als geschutsplatform. Daarnaast ontstonden bastions en allerlei voorwerken die de stad zelf zoveel mogelijk buiten het schootswerk van de vijand moesten houden. In de septemberdagen van 1667 werkten 3000 burgers, geholpen door dragonders aan de sloping van de Aalsterse wallen. Hoe aanzienlijk de afbraak ook moge geweest zijn, deze laatste bewerking is zeker overdreven zoals verder zal blijken. Alles bij elkaar zijn de Franse troepen nauwelijks twee weken vertrokken richting Liedekerke (Ghysens, 1987).

6.2.6 ***Een vernieuwde stadsversterking: 1692-1695***

In 1689 breekt een nieuwe oorlog los die 9 jaar zal aanslepen en vanuit financieel oogpunt voor Aalst wellicht de meest rampzalige van de eeuw is geweest. In 1690 treft het stadsbestuur enkele maatregelen om de weerbaarheid van de stad te verhogen. Op de meest kwetsbare plaatsen wordt opnieuw een aantal grachten gegraven en aarden schansen opgericht. Op 8 december 1692 geeft de keurvorst bevel tot het vernieuwen van de Aalsterse stadsversterkingen. Vanaf begin december tot 17 maart 1693 wordt ononderbroken gewerkt aan de vernieuwde omwalling. Op 15 oktober 1693 beveelt de keurvorst nieuwe fortificatiewerken.

Vanaf 19 oktober tot 30 januari 1694 werken keurelingen bij slaande trommel aan de stadsversterkingen. In deze maanden worden opnieuw 80.000 palissaden geleverd, naast de bijna 40.000 fascines en 80.000 palen ter versteviging van de wallen.

Vanwege de opvallende schaarste aan iconografische bronnen uit deze periode zijn voorlopig slechts weinig plattegronden van enig nut bij het beschrijven van het specifieke uitzicht van de verdedigingswerken omstreeks 1700.

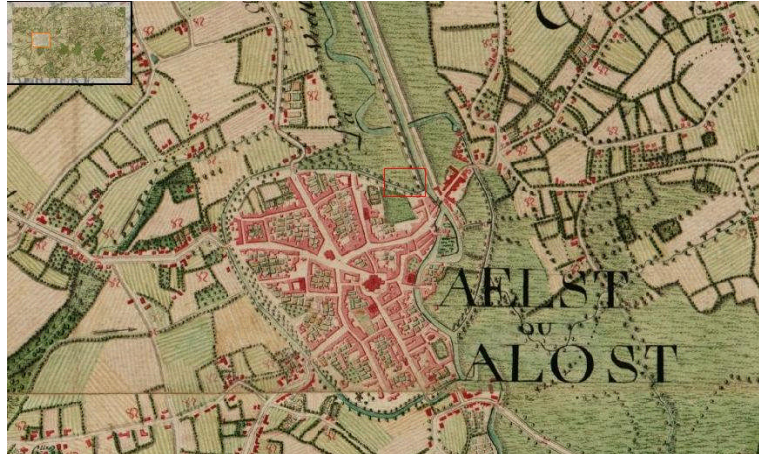

Afbeelding 14: Militair(?) plan van Aalst met voornaamste toegangswegen, waterlopen en omwalling, ca. 1710, Wenen (Ghysens, 1991)

De uiterste rand van de stad was omsloten door een ca. 2 meter hoge palissadeomheining, in één of meerdere rijen aangebracht, waarachter zich een brede loopgraaf voor de wacht bevond, een bedekte weg ook wel *advenuen* genoemd. Mogelijk bevonden zich buiten deze bedekte weg nog een aantal kleinere verdedigingswerken, zoals lunetten aan de noordzijde. Tussen de bedekte weg en de stadswal bevond zich de gracht met daarin een aantal voorwerken van uiteenlopende vormen. Enerzijds waren er de ravelijnen waarover de toegangswegen tot de stadspoorten liepen. Anderzijds werd de wal zelf ongetwijfeld op een aantal plaatsen beschermd door halve manen of smalle meestal met doornhagen beplante singels zoals tussen de Zout- en Nieuwstraatpoort. Zoals deze voorwerken was de eigenlijke stadswal een eerder lage, doch vrij brede en hoofdzakelijk aarden constructie, waarvan de basis soms met steen, maar meestal door middel van rijswerk en fascines verstevigd werd tegen de erosie door het water. Om dezelfde reden werd hij beplant met bomen, onder andere populieren en lindebomen. Bovenop bevond zich een houten borstwering waarlangs op bepaalde afstanden wachthuisjes bevonden. Zoals eerder vermeld bleven een paar torens in de stadswal bewaard, hetzelfde kan waarschijnlijk niet gezegd worden van de oude stadspoorten. Bij het einde van de 17de eeuw lijken ze niet veel meer te zijn dan doorgangen in de aarden wal, weliswaar beschermd door barrières (Ghysen, 1987).

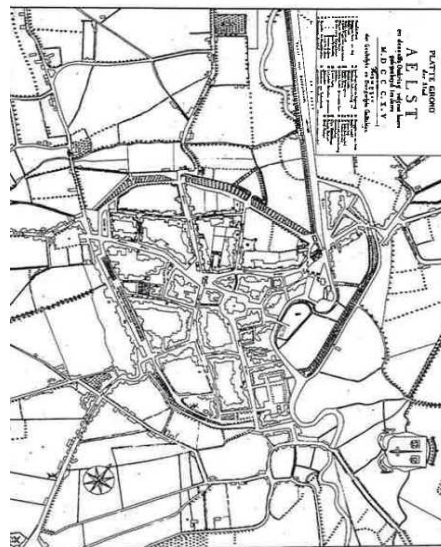
6.2.7 Verval van de stadsversterking en ontmanteling

Na de verdere verwaarlozing van de wallen en de probleemloze stadinname door de Fransen in 1745, bleek bij het einde van de Spaanse successieoorlog in 1748 de rol van de oude verdedigingswerken uitgespeeld. Parallel met de grote werken aan de dender, ondermeer de kanalisatie, vinden vanaf dan ook de eerste saneringswerken aan de vesten plaats. Gezondmaking eerder dan urbanisatie lijken tijdens de eerste jaren het hoofddoel te zijn geweest van de vele activiteit rond de omwalling.

Afbeelding 15: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (Koninklijke Bibliotheek van België 2010)

De eerste saneringswerken en de aanzet tot urbanisatie zullen in de daaropvolgende decennia doorgaan totdat omstreeks het midden van de 19de eeuw het grootse deel van de stadsgrachten en omwalling verdwenen was. Met de overwelving van het *Peerdewater* (Houtmarkt) in 1847 zou de laatste stadsgracht zijn verdwenen.

Afbeelding 16: Plattegrond naar J.B.F. Hofmans met nog duidelijk het tracé van omwalling en ravelijnen

(Ghysens, 1991)

6.3 *Fabriekgebouw Jelie*

Over het hele terrein werden funderingen aangetroffen. Deze funderingen zijn restanten van de verschillende uitbreidingen van de garetwijnderij van grootindustrieel B. Jelie (afbeelding 17).

Afbeelding 17: Fabriek en herenhuis J.B. Jelie met uitzicht op de Werf en Dender omstreeks 1900 (www.madeinaalst.be/beeldbank)

De fabriek werd gesticht in 1822 en was één van de grootse fabrieken in de stad. Het bedrijf werd nog groter door de opslorping van andere fabrieken. In 1986 werd een N.V. gesticht met de naam S.A. Jelie, een versmelting van 3 bedrijven, namelijk J.B. Jelie, Borreman-Van Melckebeke & Cie en tenslotte Druwé en Hendrickx. Het doel van de N.V. was de fabricatie van alle soorten naaigarens, katoenspinnerij en aanverwanten. Het verven, het bleken en de appretuur. In 1887 werd de naam veranderd in Filature et Filteries Réunies. Na nog verschillende versmeltingen wordt de naam in 1899 omgedoopt tot Filature du Canal. De producten van de naaigarens van Jelie waren wereldwijd bekend en kaapten prijzen weg op vele nationale en internationale tentoonstellingen (Ghysens, 1987).

Afbeelding 18: Postgebouw aan de Werf (www.madeinaalst.be/beeldbank)

In 1970 werden de gebouwen verkocht aan de 'Immobiëlen van Aalst', een voor de gelegenheid opgerichte financiële groep uit Buggenhout. Een jaar later werd het complex doorverkocht aan het Ministerie der Posterijen. Het gebouw werd in 1972 in gebruik genomen voor diverse postdiensten (Ghysens, 1996, p336-337, afbeelding 18). Het gebouw werd binnenin grotendeels verbouwd tijdens de laatste 40 jaar.

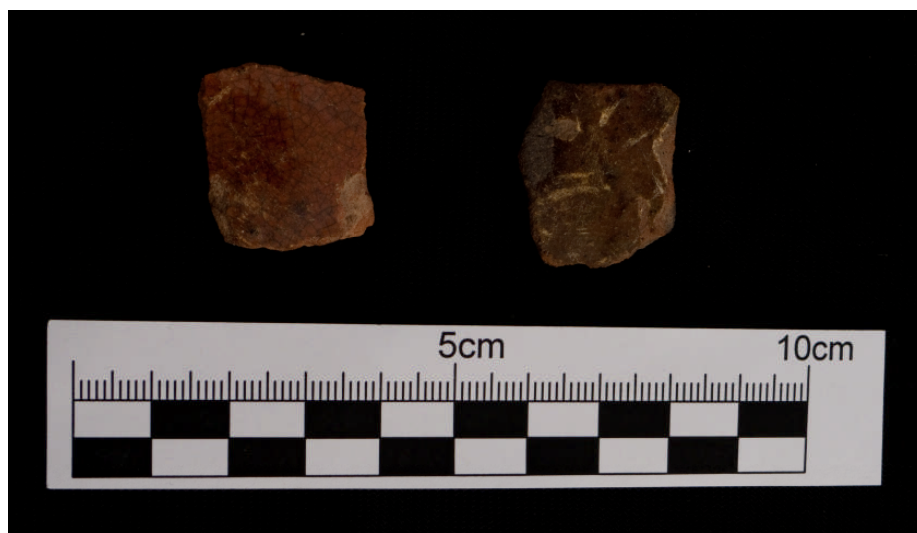
7 Het proefsleuvenonderzoek

7.1 Sporen en structuren

Bij de bespreking van de sporen en profielen is gebruik gemaakt van foto's en digitale tekeningen. De gedetailleerde plannen van sporen en profielen zijn in A4 formaat terug te vinden in de bijlagen.

7.1.1 Proefsleuf 1: Nijverheidsstraat

Sleuf 1 (35X4m) toonde aan dat het onderzoeksgebied grondig verstoord was door een 19de eeuwse fabriek (zie grondplan in bijlage). Getuigen hiervan zijn drie stevige funderingsmuren, een overdekt riool en vermoedelijk een beerput. Onder deze structuren werd een donkerbruine (postmiddeleeuwse) ophogingslaag aangetroffen. Deze laag wordt in alle sleuven teruggevonden. In sleuf 1 is de laag aanzienlijk minder dik dan de sleuven langs de Vaartstraat. Uit deze laag werden twee kleine fragmenten 16de eeuws rood aardewerk gerecupereerd (afbeelding 19).

Afbeelding 19: postmiddeleeuws aardewerk uit bruin ophogingspakket

Onder de bruine ophogingslaag bevindt zich Denderalluvium (afbeelding 20). Een boring toont aan dat het alluvium nog minstens 90cm onder niveau 2 aanwezig is.

Afbeelding 20: Westprofiel PS 1 (meetnagels op 7.07M T.A.W.)

A: donkerbruine homogene lemige ophogingslaag. Vrij veel baksteen en mosselschelpen. 1 kleine scherf (zie afbeelding 22)

B: geoxideerde klei, homogeen pakket, oranjebruin

C: geelgroen dun zandig laagje

D: gereduceerd klei, donker grijsblauw, organisch materiaal (takjes)

E: Alluvium, grijsgroen, homogeen, org. mat.

7.1.2 Proefsleuf 2 dwarssleuf Nijverheidsstraat-Vaartstraat

Sleuf 2 (64,75X4m) is dwars over het terrein aangelegd om zo de breedte van de stadgracht te achterhalen (zie grondplan in bijlage). Door de zware verstoring kon enkel een deel langs de Vaartstraat worden

Afbeelding 21: overzicht funderingen PS 2

onderzocht (afbeelding 21). Hier is de stadgracht weldegelijk aangesneden (afbeelding 22). Er is een boring gezet die aantoont dat de gracht ten minste 1,5 m diep is. Het was echter niet mogelijk de gracht te volgen door middel van een lang profiel door de diepe funderingsmuren- en pijlers

Afbeelding 22: PS2, oostprofiel (meetnagels op 7.27m T.A.W.)

A: bakstenen funderingsmuur

B: donkerbruine heterogene kleiige laag

C: verspit kleiig zand, oker

D: verspit heterogeen kleiig zand met donkerbruine kleivlekken, lichtbruin

E: lichtblauwgrijze laag met donkerbruine klei vlekken, BK

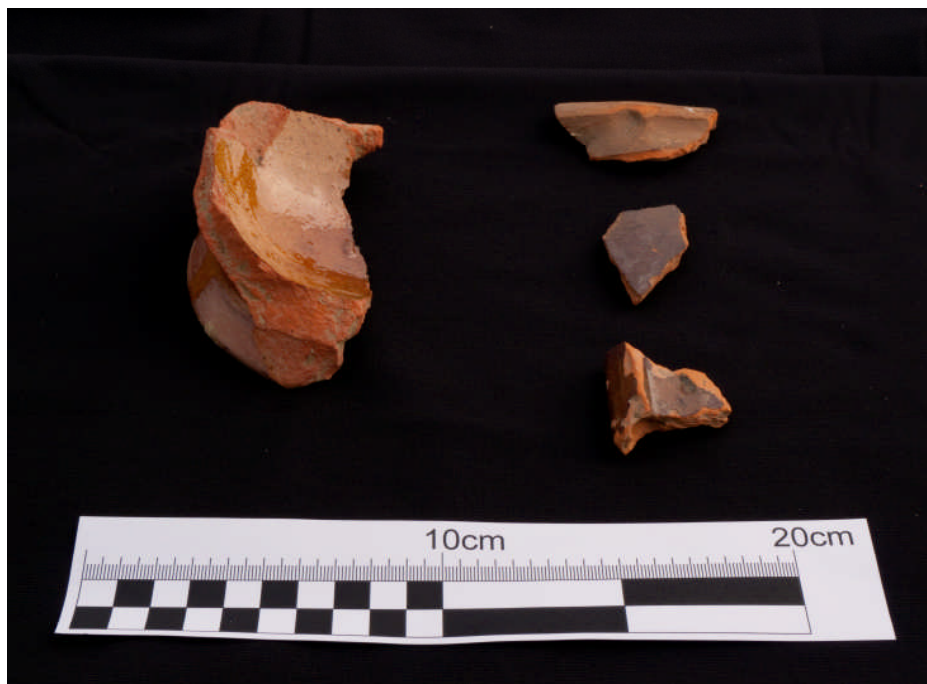
F: Overgangslaag tss E en G, iets donkerder van kleur, mangaan, BK, HK en kalk

G: Gracht: donker grijsbauw, HK, mangaan, schelp, kalk AW, BK

van de voormalige fabriek, wateroverlast en instorting van de profielen. Uit het profiel 3 (afbeelding 22) werden enkele aardewerken vondsten verzameld. Voor een gedetailleerd overzicht van het profiel verwijs ik naar de profieltekening in bijlage. Het gaat om 3 scherven, 1 rand en 2 wandfragmenten, roodbakkend aardewerk met en zonder donkerbruin loodglazuur (afbeelding 24).

Afbeelding 23: vondsten uit de stadgracht in PS 2 & 3

Afbeelding 24: vondsten uit de stadgracht uit PS 2

Sporen 1, 3, 4 en 5 behoren tot 19de eeuwse kelders (zie afbeelding 28 en 31). Sporen 2 en 6 zijn oudere sporen. Door de zware verstoringen kunnen ze echter niet in context worden geplaatst.

Spoor 1 (afbeelding 25, 8.23m T.A.W.) omvat een trap met 2 treden en verschillende muren. 1 trede omvat 6 tegels van 20x20x4 cm. De diepte meet 20 cm.

Afbeelding 25: PS 2 SP 1

A: Aansluitend aan de bovenste trede bevinden zich 5 rijen donkerrode baksteen met gele losse kalkmortel. De eerste 2 rijen bestaan uit kleine bakstenen/tegels. Elke rij bevat 8 stenen van 15X6X3 cm. De laatste 3 rijen bevatten bakstenen met gele kalkmortel van gemiddeld 20X13X4,5cm.

B: Tegen A werd in het oosten een recentere muur aangebouwd in orangerode baksteen met een harde witgrijze mortel/cement. Deze muur is 3 bakstenen breed (ca 20cm) en 2 meter lang.

C: Tegen de noordzijde van A is opnieuw een recentere bakstenen orangerode muur gebouwd. Deze muur is opnieuw 3 rijen baksteen breed (ca. 20cm) en 120cm lang.

Tussen A en C bevindt zich een opening van 45X115cm.

Afbeelding 26: PS 2, Spoor 2

Spoor 2: Bij deze funderingsmuur werd bewerkte natuursteen hergebruikt. Het gaat om van kleine tot grote brokken, waarbij de grootse 32cm meten (afbeelding 26, 8.00m T.A.W.).

Afbeelding 27: PS 2, Spoor 3

Afbeelding 28: PS 2 Spoor 4

Spoor 3 (afbeelding 27, vloer 7.20m T.A.W., muren 8.20m T.A.W.) is een grote rechthoekige kelder met in het oosten een dichtgemetselde doorgang naar spoor 4. In het noordwesten bevindt zich spoor 1. De vloer is bedekt met tegels van 21X21 cm en werd in het midden verstoord door de fundering van een fabriekspijler. Tegen de trap en de westmuur bevindt zich een afwateringsputje. De keldermuren bestaan uit oranjerode en donkerrode bakstenen met witte en gele kalkmortel en zijn bepleisterd. Aan de zuidzijde, tegen de Vaartstraat, is de aanzet van een gewelf op te merken. Boven het gewelf bevindt zich een zwarte tegelvloer van 21X13X3cm. De noordmuur heeft een dikte van ca 37cm.

Afbeelding 29: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique
(Koninklijke bibliotheek van België, 2010)

Afbeelding 30: Kadasterkaart/De Ponthier,
ca. 1859187

(www.madeinaalst.be/beeldbank)

Spoor 4 (afbeelding 28, 8,16m T.A.W.) is opnieuw een kelder. In het westen bevindt zich een dichtgemetselde doorgang naar spoor 3. Deze kelder is vermoedelijk ouder dan spoor 3. De donkerrode bakstenen hebben de volgende afmetingen: 22X12X6,5 cm en 23X10X6 cm. Er is tussen de verstoringsen door nog een kleine restant van een bakstenen vloer aanwezig. Langs de noord- en de zuidzijde zijn aanzetten van een gewelf aanwezig.

Afbeelding 31: PS 2, Spoor 5

Spoor 5 (afbeelding 31, vloer 7.99m T.A.W.) is de derde en laatste kelder langs de Vaartstraat. De vloer bestaat uit bakstenen met een formaat van 20x10cm. De vloer wordt opnieuw doorbroken door de fundering van een pijler. Onder de bakstenen vloer bevindt zich nog een zwarte tegelvloer

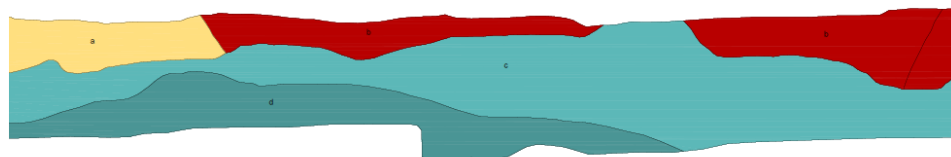
7.1.3 Proefsleuf 3: Vaartstraat-Manchestergebouw

Sleuf 3 (31x2m) is parallel met sleuf 2 aangelegd naast het Manchestergebouw (zie overzichtsplan in bijlage). Dit deel van het terrein is extreem drassig en onstabiel.

De stadgracht is opnieuw aangesneden (Afbeelding 32, meetnagels op 7.60m T.A.W.). Tegen de Vaartstraat werd geen aanzet van de gracht gevonden, wat kan betekenen dat de stadgracht doorloopt in deze straat. Tijdens de uitbraak van de funderingsmuren langs de straatzijde is dit opnieuw aangetoond. Er zijn namelijk geen resten van een stadwal of toren(s) aangetroffen, maar enkel grachtvulling. Opnieuw konden geen lengteprofielen worden gezet door het instorten van de profielwanden. Er is geboord tot op een diepte van 2,25m. Op dit niveau bevindt zich nog steeds grachtvulling.

Afbeelding 32: PS 3 pr 5

Profiel 5

- A: Beige bruin zandig ophogingspakket
- B: Donkerbruin homogeen lemig ophogingspakket
- C: Lichtblauwgrijse homogene zandige laag
- D: Gracht: Kleiig, donkergrijsblauw met baksteen en aardewerk

Afbeelding 33: PS 3, spoor 6: beerput

Er werd in het midden van de sleuf een bakstenen vloer met aaneensluitende beerput aangetroffen (afbeelding 33, vloer 7.34m T.A.W., muren 7.70m T.A.W.). De beerput behoort waarschijnlijk niet tot het fabriekscomplex aangezien de muren bestaan uit grote donkerrode bakstenen met gele losse kalkmortel. Bij het couperen van de vulling werd een weinig bot, wit vensterglas, postmiddeleeuws (1 scherf) en 19de-20ste eeuwse aardewerk verzameld.

Afbeelding 34: PS 3, Spoor 6, coupe beerput

De beerput wordt in het zuiden begrensd door een bakstenen (20X10cm) vloer en muur. In de noordoostelijke hoek van de vloer bevindt zich een rechthoekige uitsparing (30X40cm). De vloer en de beerput worden van elkaar gescheiden door een muur van ca. 40cm breed. De oostmuur heeft een totale lengte van 5m. Het noordelijke deel is de oudste fase en bestaat uit donkerrode bakstenen van 24X9X6cm en gele losse kalkmortel. Deze muur heeft een lengte van 3m. Een tweede jongere muur met witte harde kalkmortel is tegen de oostmuur gebouwd. De deze muur meet 2m. Voor een gedetailleerd plan verwijst ik naar de tekening in bijlage.

De vulling bestaat uit een restant van zeer harde zwarte beer. Tijdens het couperen konden enkele vondsten worden gerecupereerd (afbeelding 35). Er zijn 2 botjes van vermoedelijk gevogelte verzameld en 3 scherven aardewerk. Twee scherven zijn recent wit industrieel aardewerk. De derde scherf rood aardewerk heeft langs de buitenzijde een donker bruinrode glazuur en aan de binnenzijde oranjebruine loodglazuur (afbeelding 35).

Afbeelding 35: vondstmateriaal couperen spoor 6

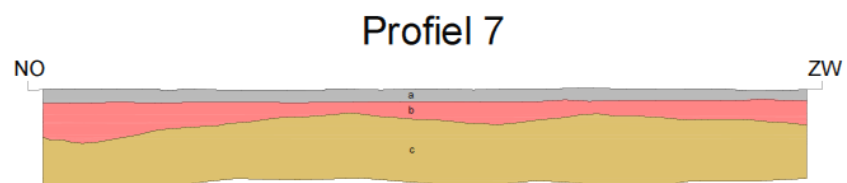
In het noordelijke deel van sleuf 3 is opnieuw een dik bruin ophogingspakket (afbeelding 37, 7.70m T.A.W.) van ca. 40cm aangesneden. Tijdens het verdiepen naar een tweede niveau kwam relatief veel 17^e eeuw materiaal aan het licht. In het bijzonder werden 12 scherven witbakkend aardewerk verzameld. Deze scherven hebben langs de buitenzijde groen loodglazuur en langs de binnenzijde geel loodglazuur. Aan de hand van 2 randfragmenten kan worden aangetoond dat het vermoedelijk om 2 verschillende individuen gaat (afbeelding 37). Er werd ook een steelfragment van een pijpje gevonden met stempel versiering van *fleurs des lis* (afbeelding 38). Deze vondsten kunnen mogelijk geassocieerd worden met de aanwezigheid van Franse troepen te Aalst in de 17de eeuw.

A: Betonplaat

B: Puinlaag met bk en cementbrokken (nivellering voor betonplaat)

C: Bruin pakket met baksteen, houtskoolspikkels, aardewerk, mosselschelpen en kalkmortel

Afbeelding 36: PS3 PR 7

Afbeelding 37: PS 3, Bruine ophogingslaag en aardewerkvondsten uit deze laag

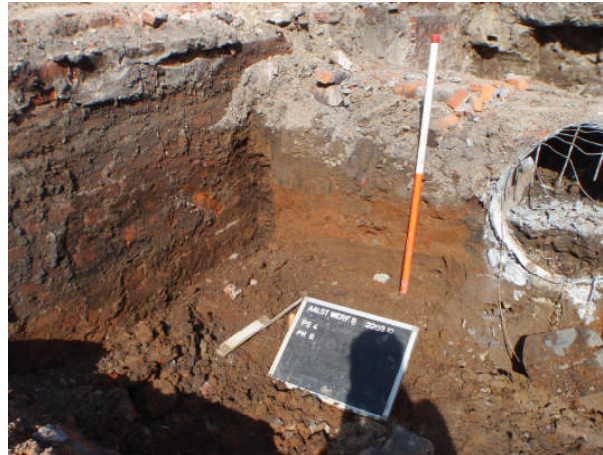

Afbeelding 38: fragment van een pijpsteeltje met fleurs des lis decoratie

7.1.4 Proefsleuf 4: Nijverheidstraat

Proefsleuf 4 (13X4m) was oorspronkelijk de aanzet van proefsleuf 2. Toen duidelijk werd dat deze te zwaar verstoord was, werd beslist de sleuf op te schuiven richting station (zie overzichtsplan in bijlage)

Er is geïsoleerd een dun pakket verbrande leem aangetroffen. De betekenis van dit pakket kon niet worden achterhaald. Het gaat om een homogeen oranjebruin pakket met een dikte van ca. 20cm, waar zich baksteenstukjes en weinig houtskool in bevinden. Onder de verbrande leemlaag bevindt zich opnieuw het bruine ophogingspakket (afbeelding 39).

Afbeelding 39: PS 4, noordprofiel, verbrande leempakket

7.1.5 Proefsleuf 5: Achter Manchestergebouw

Sleuf 5 (9X4m) is aangelegd net ten noorden van het Manchestergebouw. Op 20cm onder het maaiveld bevinden zich bakstenen vloeren, muren en een riool die opnieuw in verband kan gebracht worden met het fabriekcomplex. Dit eerste niveau werd doorbroken en er werd verdiept tot op het niveau van de stadsgracht. De gracht is hier minder diep dan in sleuf 2 & 3 (afbeelding 40). Een boring wijst uit dat 75cm onder niveau 2 opnieuw alluvium opduikt. Er zijn geen archeologische vondsten aangetroffen in deze sleuf. Voor een gedetailleerd plan verwijst ik naar de profieltekening in bijlage.

A: gracht, donkergrijs, zandige klei, BK, hout, org.mat., HK

A': gracht, grijsgroen, zandige klei, BK, HK, hout, schelp

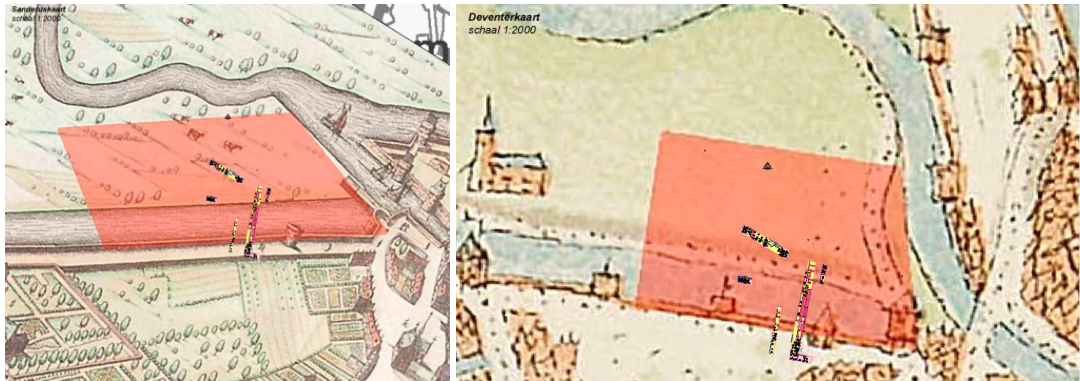
B: Verbrande laag, zeer los, zwart C: donkergrijze/zwarte dunne band, homogeen, BK

D: groengrijs zand, BK, schelp

Afbeelding 40: PS 5, westprofiel

7.1.6 *Vergelijking georefereneerde historische kaarten*

Wanneer de georefereneerde plannen van Deventer, Sanderus en Ferraris (afbeelding 41 en 42) worden vergeleken valt onmiddellijk op dat sleuf 2 en 3 haaks op de stadsgracht- en wal liggen (in bijlage zijn alle georefereneerde kaarten in A4 terug te vinden). Tijdens het vooronderzoek werd een heel ander beeld verkregen van het terrein.

Afbeelding 41: georefereneerde kaarten van Sanderus en Deventer

Enkel de aanwezigheid van de stadsgracht kon archeologisch worden aangetoond. De locatie van de stadsmuur, toren en/of aarden wal kon niet worden bevestigd. Het stadsbeeld dat de cartografische bronnen weergeven is bijgevolg niet accuraat. Langs de Vaartstraat werden tijdens de uitbraak van de funderingsmuur enkel de stadsgracht geregistreerd. Vermoedelijk bevindt de muur met bijhorende torens zich meer naar het zuiden in de richting de stadskern.

Afbeelding 42: georefereneerde kaarten van Ferraris en Popp

8 **Conclusie en Waardering**

Aan de hand van een historisch onderzoek werd een archeologische verwachting vooropgesteld. Zo werden resten van de stadsmuur, de stadgracht en enkele torens verwacht. Het vooronderzoek kon de aanwezigheid van de stadmuur en torens echter niet bevestigen.

De aanwezigheid van de stadgracht kon wel archeologisch worden bevestigd. Omwille van zijn diepe insnijding is een deel van de stadgracht wel bewaard gebleven ondanks de diepe verstoringsen.

De 19de en 20ste eeuwse fabrieksfunderingen zijn zeer ingrijpend en hebben quasi het volledige onderzoeksareaal in grote mate verstoord. Er zijn weliswaar oudere resten aangetroffen. Langs de Vaartstraat zijn 3 kelders geregistreerd die toebehoren aan huizen die terug te vinden zijn op 19de eeuwse kadasterkaarten. Ook zijn 2 oudere structuren aangesneden. Over de context waarin deze oudere muren zich bevinden, kan echter bijzonder weinig worden vastgesteld.

Vermoedelijk werd het terrein in de 17de eeuw opgehoogd. Dit kan worden aangetoond door de vondsten die in het bruine ophogingspakket werden verzameld. Dit pakket werd in alle sleuven aangetroffen en wordt dunner naar de Nijverheidsstraat toe. Deze ophoging is echter beperkt – maximaal 40 à 60cm - en heeft de oudere sporen niet gevrijwaard van vernietiging tijdens de 19de en 20ste eeuw.

Tot op heden is de tweede stadgracht nauwelijks bestudeerd en verdient ze ontegensprekelijk verder onderzoek. Een vervolgonderzoek naar de stadgracht op het terrein aan de Werf zal de stad Aalst opnieuw waardevolle informatie kunnen leveren over de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne geschiedenis van de stad.

9 Aanbeveling

Het vooronderzoek dat Soresma uitvoerde heeft aangetoond dat het projectgebied in grote mate verstoord is door 19de eeuwse en latere fabrieksgebouwen. Wellicht zullen de bombardementen tijdens WOI en WOII eveneens een grote invloed gehad hebben.

Omwille van deze hoge verstoringsgraad zijn weinig archeologische resten in situ aangetroffen, enkele geïsoleerde gevallen uitgezonderd. De archeologische context ontbreekt echter.

Dit gaat echter niet op voor een brede gracht die geïnterpreteerd is als stadsgracht en wellicht deel uitmaakt van de tweede stadsomwalling. Een deel van de opvulling bevindt zich namelijk onder de verstoorde laag en biedt potentieel voor verder onderzoek.

Er zijn tot op heden weinig archeologische gegevens van de tweede stadsomwalling van Aalst gekend. Tijdens een onderzoek aan het Vredeplein werd een deel van de gracht aangesneden, maar kon opnieuw niet optimaal worden geregistreerd. Het onderzoek naar de eerste stadswal vorige eeuw leverde bijzondere resultaten op over de middeleeuwse geschiedenis van Aalst. Het terrein aan de Werf vormt bijgevolg een unieke kans om ook de tweede stadsgracht te documenteren.

Soresma adviseert een beperkt vervolgonderzoek (2100 m²), na het uitbreken van de funderingsmuren en plaatsen van wanden en grondbemaling. De hoge waterstand en de aanwezigheid van puin en muurresten zorgen immers voor een uiterst gevaarlijke situatie.

Tijdens het vervolgonderzoek worden bij voorkeur 2 dwarscoupes op de Vaartstraat aangelegd van elk ca. 10m breed en ca 35m lang. Een eerste vlak wordt aangelegd op het niveau waar de insteek van de vestinggracht of eventuele andere sporen zichtbaar worden. Dit vlak wordt maximaal geregistreerd. Vervolgens wordt trapsgewijs verdiept om het volledige profiel van de gracht te verkrijgen. Van de verschillende relevante grachtvullingen worden voldoende stalen en monsters genomen in functie van onder meer archeobotanisch of archeozoologisch onderzoek.

Bijlagen

1. Afbeeldingenlijst in het rapport
2. Referenties
3. Sporenlijst archeologisch onderzoek
4. Vondstenlijst onderzoek
5. Kaarten proefsleuvenonderzoek

1. Afbeeldingenlijst in het rapport

Afbeelding 1. Ligging van het terrein (GOOGLE EARTH 2010)

Afbeelding 2: Kadasterplan van het onderzoeksgebied (Nationaal Geografisch Instituut, 2010)

Afbeelding 3: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (AGIV, 2010)

Afbeelding 4: Topografische kaart (AGIV, 2010)

Afbeelding 5: Uittreksel van de CAI met aanduiding vindplaatsen (AGI, 2010)

Afbeelding 6 : Situatiekaart Aalst (Ghysens, 1991)

Afbeelding 7: 1^e Ontwikkelingsfase (Callebaut, 1983)

Afbeelding 8: 2^e Ontwikkelingsfase (Callebaut, 1983)

Afbeelding 9: 3^e Ontwikkelingsfase (Callebaut, 1983)

Afbeelding 10: Stadsplattegrond van J. Deventer (1540-1575)

Afbeelding 11: Stadsplattegrond van Aalst door G. Braun en F. Hoogenbergh (1588)

Afbeelding 12: Stadsplan Aalst door Sanderus (1644)

Afbeelding 13: Aalsterse verdedigingssysteem omstreeks 1667 (anonieme Franse plattegrond, Parijs), (Ghysens, 1991)

Afbeelding 14: Militair(?) plan van Aalst met voornaamste toegangswegen, waterlopen en omwalling, ca. 1710, Wenen (Ghysens, 1991)

Afbeelding 15: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (Koninklijke Bibliotheek van België 2010)

Afbeelding 16: Plattegrond naar J.B.F. Hofmans met nog duidelijk het tracé van omwalling en ravelijnen (Ghysens, 1991)

Afbeelding 17: Fabriek en herenhuis J.B. Jolie met uitzicht op de Werf en Dender omstreeks 1900 (www.madeinaalst.be/beeldbank)

Afbeelding 18: Postgebouw aan de Werf (www.madeinaalst.be/beeldbank)

Afbeelding 19: Postmiddeleeuws aardewerk uit bruin ophogingspakket

Afbeelding 20: Westprofiel PS 1

Afbeelding 21: Overzicht funderingen PS 2

Afbeelding 22: PS2, oostprofiel

Afbeelding 23: vondsten uit de stadgracht in PS 2 & 3

Afbeelding 24: vondsten uit de stadgracht uit PS 2

Afbeelding 25: PS 2 SP 1

Afbeelding 26: PS 2, Spoor 2

Afbeelding 27: PS 2, Spoor 3

Afbeelding 28: PS 2 Spoor 4

Afbeelding 29: Kadasterkaart De Ponthier, ca. 1859-1873
(www.madeinaalst.be/beeldbank)

Afbeelding 30: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique (Koninklijke bibliotheek van België, 2010)

Afbeelding 31: PS 3 pr 5

Afbeelding 32: PS 2, Spoor 5

Afbeelding 33: PS 3, spoor 6: beerput

Afbeelding 34: PS 3, Spoor 6, coupe beerput

Afbeelding 35: vondstmateriaal couperen spoor 6

Afbeelding 36: PS3 PR 7

Afbeelding 37: PS 3, bruine ophogingslaag en aardewerkvondsten uit deze laag

Afbeelding 38: fragment van een pijpesteeltje met fleurs des lis decoratie

Afbeelding 39: PS 4, noordprofiel, verbrande pakket

Afbeelding 40: PS 5, westprofiel

Afbeelding 41: georeferende kaarten van Sanderus en Deventer

Afbeelding 42: georeferende kaarten van Ferraris en Popp

2. Referenties

Agentschap Voor Geografische Informatie 2010

Agentschap Voor Geografische Informatie "Bodemkaart", in: AGIV (online), 2010.

<http://geolvlaanderen.agiv.be/geovlaanderen/bodemkaart>

Art 1999

J. Art, 1999, *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?* Deel 4. archeologie, Gent.

Callebaut 1983

Callebaut D., 1983, *De topografische groei van Aalst of hoe het Zelhof gebastioneerd werd*, in: *Miscellanea Archaeologica in Honorem H. Roosens*, *Archaeologia Belgica* 266, Brussel, 227-249.

Callebaut et al. 1994

Callebaut D., Cooremans B., De Groote K., De Swaef W., Eryvynck A., Moens J., Pieters M., 1994, *Aalst archeologie en archief*, in: *Herlevend Verleden*, Zellik-Aalst.

Dauwe et al. 1976

Dauwe J., Heireman K., Baert K. & De Vos I, 1976, *Aalst in kaart, beeld en prent*, Tentoonstellingscatalogus.

De Groote & Moens 1994

De Groote K. en Moens J., 1995, *de oudste stadsomwalling van Aalst*, *Archeologie in Vlaanderen IV*, 95-148.

De Groote & Moens 2007

De Groote K. en Moens J., 2007, *Buiten de Kapellepoort van de stad Aalst. Archeologisch onderzoek in de Albert Liénartstraat (O.-VI..)*, in *kroniek 30 Archaeologia Mediaevalis*, Brussel.

De Potter en Broeckaert 1873

De Potter F. & Broeckaert J., 187, *Geschiedenis der stad Aalst, voorgegaan van eene historische schets van't voormalig land van Aalst*, 1ste deel, geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, zevende reeks, Gent (heruitgave: Roeselare 1988).

De Potter en Broeckaert 1875

De Potter F. & Broeckaert J., 1875, *Geschiedenis der stad Aalst, voorgegaan van eene historische schets van't voormalig land van Aalst*, 3de deel, geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, zevende reeks, Gent (heruitgave: Roeselare 1988).

Digitale Ondergrond Vlaanderen 2010

Digitale Ondergrond Vlaanderen, 2010, in: dov (online) toelichting bij de Quartair geologische kaart, kaartblad 22, Gent.

<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/pdf/gent22Qweb.pdf>

Google Earth 2010

Google Earth, "Sattelietfoto", in: Aerodata International Surveys (online), 2010.

<http://earth.google.com/intn/nl>

Ghysens 1986

Ghysens J., 1986, Geschiedenis der straten van Aalst, Genootschap voor Aalsterse Geschiedenis.

Koninklijke Bibliotheek van België 2010 a

Koninklijke Bibliotheek Van België, "Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden", in: Koninklijke bibliotheek van België (online), 2010.

http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html

Koninklijke Bibliotheek van België 2010 b

Koninklijke Bibliotheek Van België, "Atlas cadastral parcellaire de la Belgique", in: Koninklijke bibliotheek van België (online), 2010.

http://www.kbr.be/collections/cart_plan/collections/collections_nl.html

Nationaal Geografisch Instituut 2010

Nationaal Geografisch Instituut, 2010, perceel 546

Van Nuffel, 1918

Van Nuffel P., 1918, *De voormalige omvang van de stad Aalst*, Aalst.

Van Nuffel 1934

Van Nuffel P., 1934, *Historiek der Molenstraat en Werf*, Aalst, 1934.

Van Nuffel 1991

Van Nuffel P., 1991, *Historiek der oude straten, markten, pleinen en gebouwen der stad Aalst met sagen en vertellingen*, stichting Mens en Cultuur

Van Nuffel 1914

Van Nuffel P., 1914, *Historiek der oude straten, markten, pleinen en gebouwen der stad Aalst met sagen en vertellingen*, De Vooruitgang.

Sporelijst

Aalst Werf 8
 Projectleider: Edith Goudie Falckenbach
 projectnummer: 221626

Spoomummer	PS	Vulling	Aard	Beschrijving	Opmerkingen	Datering
1	2		Keldertrap	<p>Keldertrap, 2 treden, 1 trede = 6 tegels van 20x20x4 cm, diepte van trede = 20cm verschillende fasen BK muren: Eerste fase: 5 rijen donkerrode BK met gele losse kalkmortel 2 rijen kleine BK/tegel : 1 rij = 8 kleine BK/tegel van 15x6x3 cm 3 rijen van BK 20x13x4,5 cm Tweede fase: ten O van fase 1: jongere muur oranjerode baksteen witgrijze mortel/cement 3 bakstenen breed Derde fase: ten N van fase 1: jongere muur oranjerode baksteen 3 rijen breed Tegen fase 2 117 cm en 20 cm breed</p> <p>Opening tussen 1 & 2: ca 45 cm breed en 115 cm lang</p>	<p>tegen keldertrap, variaties in breedte en dikte van de bakstenen tegen 1 & 3</p>	19de eeuw
2	2		oudere funderingsmuur	<p>Funderingsmuur met onderaan herbruikte bewerkte natuursteen donkerrode baksteen en gele losse kalkmortel, kop en laags</p>	<p>grootse brokken natuursteen 32 cm</p>	postmiddeleeuws
3	2		Kelder	<p>Rechthoekig. Dichtgemetselde oostelijke doorgang naar kleinere kelder (SP4) Tegelvloer: 21x21 cm Vloer doorbroken door fundering peiler Bepleisterde muren (hard) Oranjerode en donkerrode baksteen met gele losse kalkmortel en harde witte mortel Aanzet gewelf langs de Vaartstraat Boven gewelf zwarte tegelvloer: 21 x 13 x 3 cm Keldertrap in NW hoek. Onderaan de trap afloop voor water Nmuur ca 37 cm breed</p>		19de eeuws
4	2		Kelder	<p>ouder dan spoor 3 BK formaat: 22x12x6,5 cm en 23x10x6 cm Toegemetsde doorgang naar SP 3 Aanzet gewelf langs de vaartstraat en noordzijde kleine restant van Bkvloer doorbroken door fundering van pijer</p>		postmiddeleeuws
5	2		Kelder	<p>Bakstenen vloer(BK 20x10 cm), opnieuw doorbroken door fundering van pijler Onder de Bkvloer bevindt zich nog een zwarte tegelvloer</p>		
6	3	restant zwarte beer	Bakstenen vloer, muren en beerput	<p>De beerput in het Z begrensd door Bkvloer (20x10cm) en muur. NOhoek vloer: rechthoekige uitsparing (30x40cm). vloer en beerput van elkaar gescheiden door muur, ca 40 cm breed. oostmuur = 5 meter. Noordelijke deel=oudste fase, donkerrode BK 24x9x6cm, gele losse kalkmortel .Lengte=3 m. tweede jongere muur; witte harde kalkmortel tegen oostmuur. De deze muur meet 2 meter. vulling= restant van zeer harde zwarte beer. couperen: konden enkele vondsten worden gerecupereerd. 2 botjes gevogelte 3 scherven aardewerk. 2 wit industrieel aardewerk. 1 AW: buitenzijde donker bruinrode glazuur, binnenzijde oranjebruine loodglazuur.</p>	<p>de beerput werd geruimd of grotendeels gesloopt bij de funderingswerken</p>	postmiddeleeuws

Vondstenlijst

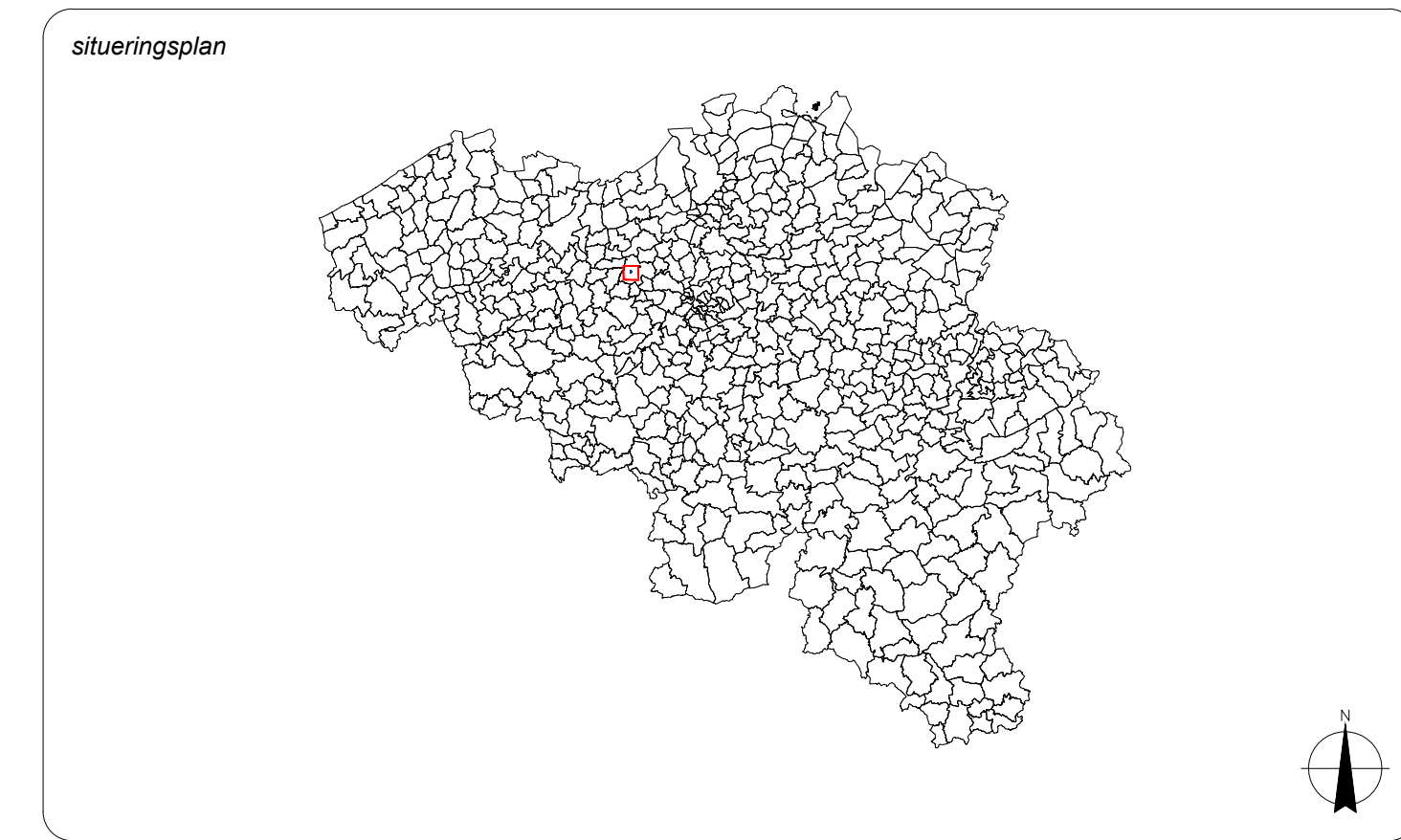
Aalst Werf 8
 Projectleider: Edith Goudie Falckenbach
 Projectnummer: 221626

Vondstnummer	Spoornummer	Proefsleuf	Vlak	Categorie	Bakking	Opmerkingen	Datering
1	bruine ophogingslaag	1	1	AW	roodbakkend, hard	gecrakeleerde oranjebruine glazuur, wandscherf	postmiddeleeuws
2	bruine ophogingslaag	1	2	AW	roodbakkend, hard	donkergroene loodglazuur met gele (slib)versiering, wandscherf	postmiddeleeuws
3	bruine ophogingslaag	1	1	AW	roodbakkend, hard	bruinrode loodglazuur, gecraceleerd, wandscherf	postmiddeleeuws
4	Losse vondst	1	1	AW	steengoed	grijs en blauwe zoutglazuur, rand	postmiddeleeuws
5	losse vondst	1	1	AW	roodbakkend, hard	oranje zoutglazuur met vlekken donkerbruin, rand	postmiddeleeuws
6	Losse vondst	1	1	AW	witbakkend	witgebakken industrieel aardewerk met fijne blauwe decoratie	postmiddeleeuws
7	bruine ophogingslaag	2	1	AW	roodbakkend hard, poreus, roodgele kern	bruine loodglazuur, zwarte aanslag op buitenzijde, rand (tijl?)	postmiddeleeuws
8	gracht	2, pr 3	2	AW	roodbakkend, hard, poreus, licht rode kern	bruine gecraceleerde loodglazuur langs beide zijden, rand	postmiddeleeuws
9	gracht	2, pr 3	2	AW	roodbakkend, hard, poreus, licht rode kern	geen glazuur, vingerindruk in en onder uitgesproken ribbel	postmiddeleeuws
10	gracht	2, pr 3	2	AW	roodbakkend, hard, licht rode kern	gecraceleerde bruine loodglazuur langs buitenzijde, spikkels langs binnenzijde,	postmiddeleeuws
11	gracht	3	1	bot		grote knook, mogelijk rond	
12	gracht	3	1	AW	roodbakkend, hard, grijze kern	sterk aangetast en verweerde scherf, rest matte zwarte glazuur	postmiddeleeuws
13	gracht	3	1	AW	roodbakkend, hard, poreus	klein wandfragment met aan binnenzijde bruine gecraceleerde loodglazuur, e aanslagt buitenzijde zwarte aanslag	postmiddeleeuws
14	gracht	3	1	AW	roodbakkend, hard, poreus, grijze kern	sterk aangetast en verweerde scherf, zoutafzetting aan binnenzijde	postmiddeleeuws
15	gracht	3	1	AW	roodbakkend, hard, poreus, rood	gele gecraceleerde loodglazuur, buitenzijde groenbruine loodglazuur	postmiddeleeuws
16	gracht	3	1	AW	roodbakkend, hard poreus	bruine loodglazuur langs beide zijden van de wandscherf1	postmiddeleeuws
17	gracht	3	1	AW	roodbakkend, hard, poreus, grijze kern	zwartbruine zoutglazuur langs beide zijden van de wandscherf	postmiddeleeuws
18	gracht	3	1	AW	steengoed	zoutglazuur	postmiddeleeuws
19	gracht	3	1	AW	grijsbakkend, lichtgrijze kern	randscherf, geen glazuur	late ME
20	gracht	3	1	AW	roodbakkend, hard poreus	rand en bodem vergiet, loodglazuur langs binnenzijde	postmiddeleeuws
21	gracht	3	1	AW tegels	roodbakkend	twee tegelfragmenten, met resten witte kalkmortel	postmiddeleeuws
22	gracht	PR 5 PS 3		AW	roodbakkend, hard, poreus	bodem met standring, oranjebruine loodglazuur	postmiddeleeuws
23	gracht	PR 5 PS 4		AW	roodbakkend, hard, poreus	wandscherf met groen loodglazuur	postmiddeleeuws
24	beerput	3	vulling	AW	roodbakkend	wandscherf met langs buitenzijde donker roodbruine loodglazuur, binnenzijde licht oranjebruine loodglazuur	postmiddeleeuws
25	beerput	3	vulling	AW	witbakkend, industrieel	bodem en deel wand, geen versiering	postmiddeleeuws
26	beerput	3	vulling	AW	witbakkend, industrieel	wandscherf , zwarte versiering, gecraceleerde glazuur	postmiddeleeuws
27	beerput	3	vulling	bot		2 botjes, vermoedelijk gevogelte	
28	beerput	3	vulling	glas		wit vensterglas	
29	bruine ophogingslaag	3		AW	witbakkend	2 randfragmenten, 2 bodemfragmenten, 8 wandscherven, buitenzijde groene loodglazuur, binnenzijde gele loodglazuur	17de eeuw
30	bruine ophogingslaag	3		pijpaarde	witbakkend	pijfragment met fleurs de lis versiering op de steel	17de eeuw
31	bruine ophogingslaag	3		AW	faience	1 bodemscherf en 1 wandscherf van kom, met wit-blauwe figuratieve en vegetale decortatie (Delfst blauw?), passen aan elkaar	17de -18e eeuw
32	bruine ophogingslaag	3		AW	roodbakkend, hard, grijze kern	2 wandscherven, bruine loodglazuur	
33	gracht?	3		bot		paardenschedel	postmiddeleeuws

verklaring

	Moederbodem
	Spoor
	Muur
	Vloer
	Tegel
	Zandsteen
	Coupe
	Profiel
	Verstoring
	Brandlaag
	Topografische kaart

**Proefsleufonderzoek
 Postsite - Aalst**

Algemeen Overzicht

opdrachtgever
 NV Postsite Aalst
 Havenlaan 86 C/103
 1000 Brussel

uitvoerder
 Soresma nv
 Brisselei 23, 2000 Antwerpen
 tel +32 3 221 55 00 fax +32 3 221 55 03
 info@soresma.be

tekenaar
 Soresma nv

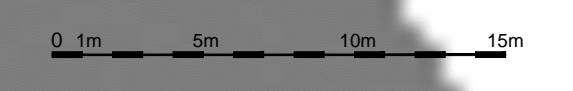
medewerkers Soresma: Caroline Ryssaert
 Edith Goudie-Faickenbach
 Dirk Mervis

plan nummer: 1/15
 document nummer: dim221626_Lambert.dwg

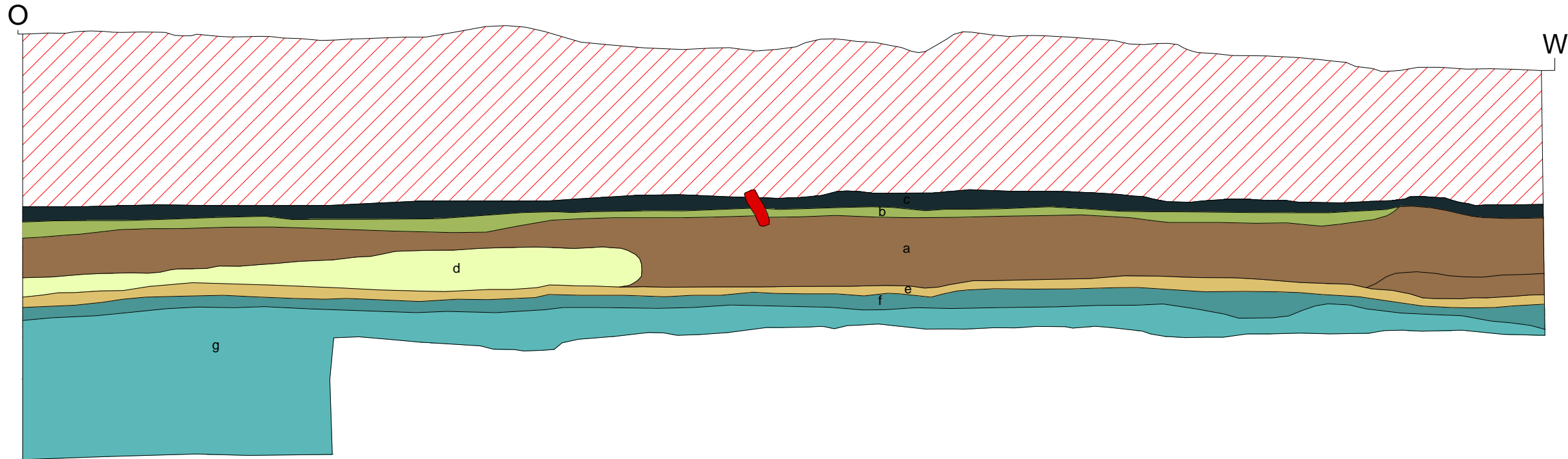
formaat: A1
 schaal: 1:250

datum: 11/10/2010

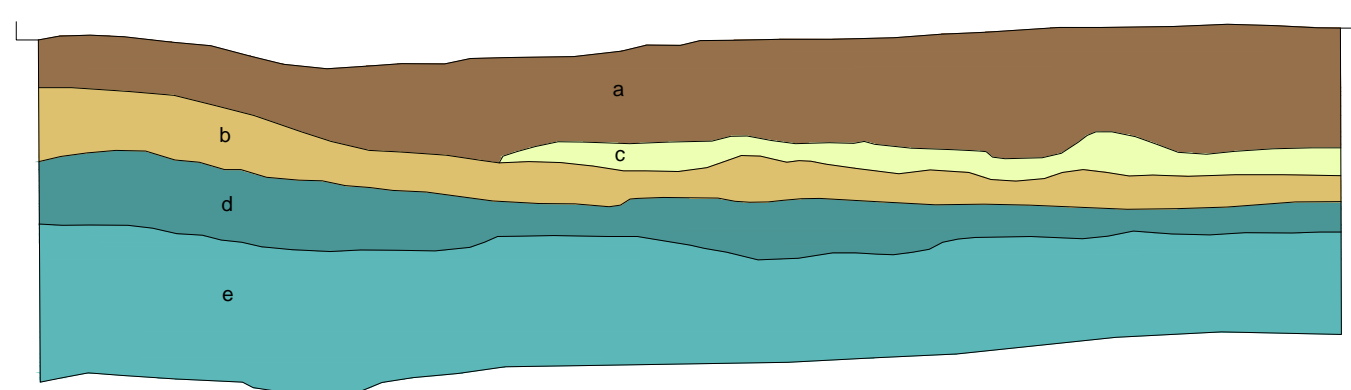
Verantwoordelijke: Caroline Ryssaert
 Projectleider: Edith Goudie
 Tekenaar: Dirk Mervis

Profiel 1

Profiel 2

PS 1, Profiel 1 en 2

Kaartnummer 9

verklaring

Pr 1

- a) dikke donkerbruine humeuze laag, bovenste laag nog verstoord, baksteenspikkels, mosselschelpen en 1 scherf aardewerk
- b) geelgroen zand, dun laagje tussen puin en A
- c) blauwgrijs dun laagje net onder puin, onderaan verstoring, kleilge leem
- d) geelgroenige zandige verspitte laag
- e) geoxideerde homogene rossig licht bruine klei
- f) gereduceerde donker grijsblauwe klei met takjes en humus
- g) homogene blauwige klei (alluvium) met takjes en humus

verklaring

Pr 2

- a) dikke donkerbruine humeuze laag, leem, bovenste laag nog verstoord, baksteenspikkels, mosselschelpen en 1 scherf aardewerk
- b) geoxideerde homogene rossig licht bruine klei
- c) geelgroene zandige laag
- d) gereduceerde donker grijsblauwe klei met takjes en humus
- e) homogene blauwige klei (alluvium) met takjes en humus

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

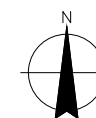
schaal 1:25

formaat A3

datum 11-10-2010

doc.nr. dim/221626_Lambert.dwg

0 0.25m 0.5m 0.75m 1m 1.25m 1.5m

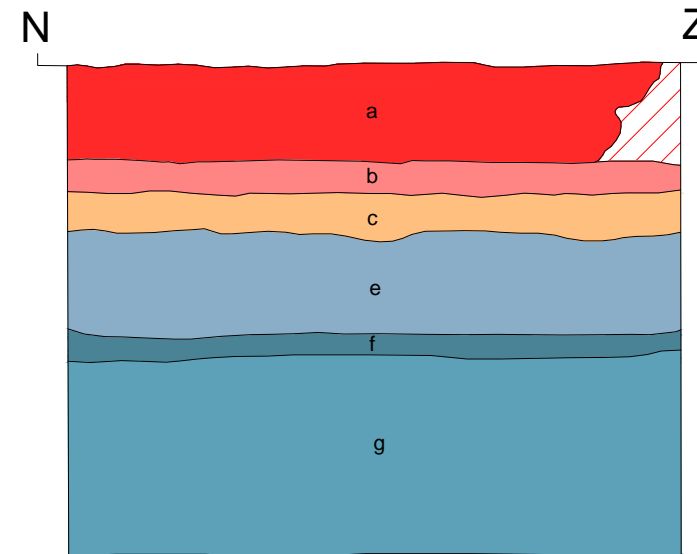
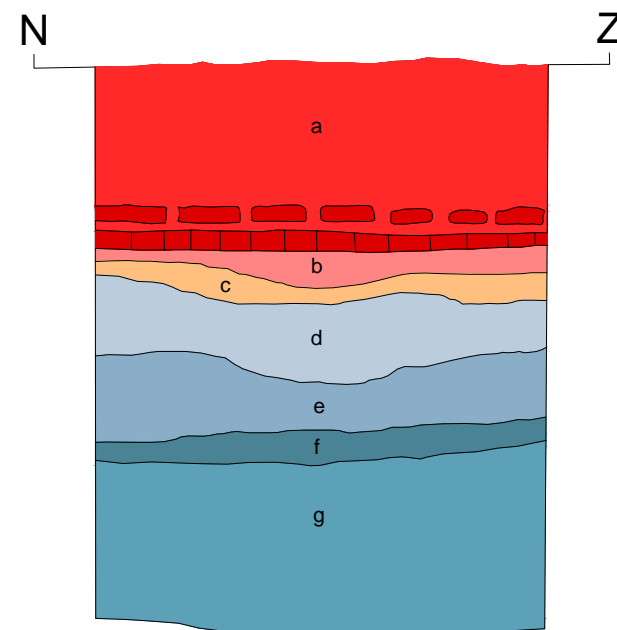
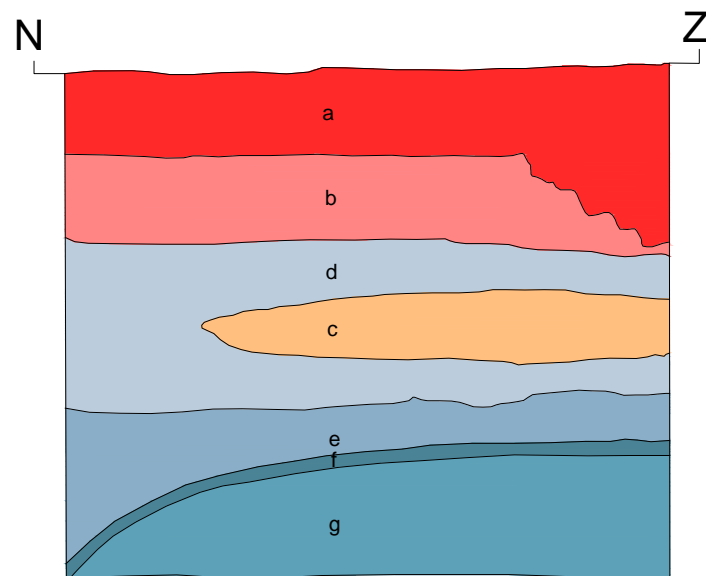

verklaring

Pr 3

- a) bakstenen funderingsmuur, ca 70 cm diep onder vloerplaat
- b) donkerbruine heterogene kleiige laag
- c) donkergrijze klei en zandige klei, verspit
- d) heterogene verspitte grijsblauwe, gele kleiige laag met donkerbruine vlekken
- e) licht blauwgrijze verspitte kleiige laag met donker bruine vlekken en baksteen
- f) overgangslaag tussen c en g, iets donkerder van kleur met mangaan, baksteen, houtskool, kalk
- g) stadsgracht? homogeen donker grijsblauwe klei laag/pakket met houtskool, mangaan, schelpen

Profiel 3

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

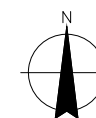
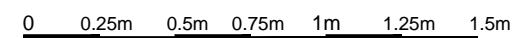
verklaring

schaal 1:25

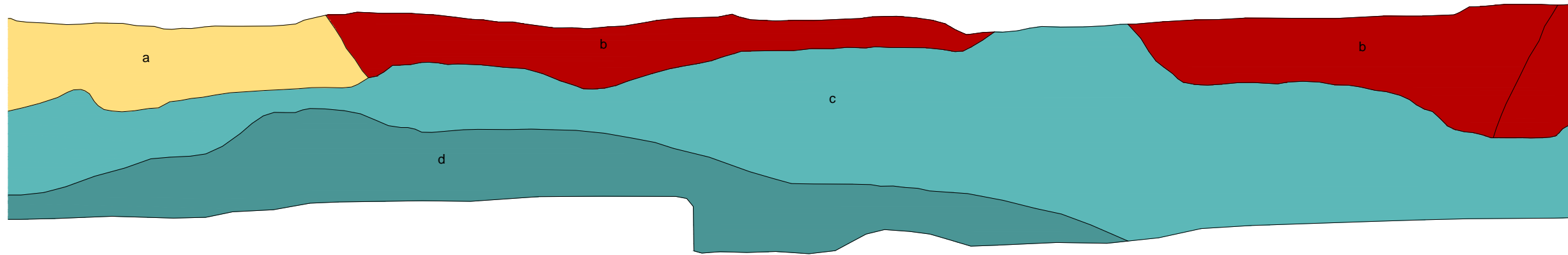
formaat A3

datum 11-10-2010

doc.nr. dim/221626_Lambert.dwg

Profiel 5

PS 3, Profiel 5 en 6

Kaartnummer 11

verklaring

- Pr 5
- a) beigebruin homogeen zandig ophogingspakket
 - b) donker bruine homogene zandige laag
 - c) licht blauwgrijze homogene zandige laag
 - d) gracht. kleiige donker grijsblauwe laag met baksteen en aardewerk

- Pr 6
- a) bruin/geelbruine zandige laag met veel baksteen, kalkmortel en houtskool. ophogingslaag
 - b) verstoring met veel baksteen en mortel
 - c) kleiige blauwgrijs/groene laag met veel baksteen, kalk en houtskoolspikkels
 - d) muur
 - e) klei, weinig zand, donker grijs/groen met weinig baksteen
 - f) kleiige grijszwarte homogene laag met veel baksteen en houtskool

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

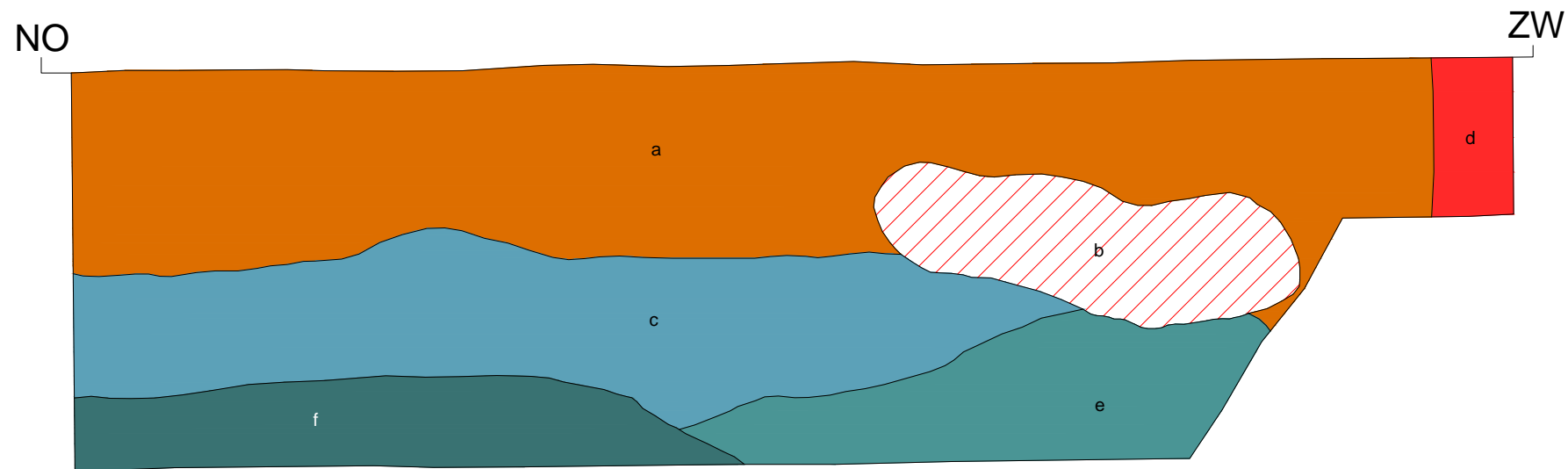
verklaring

verklaring

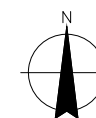
verklaring

verklaring

Profiel 6

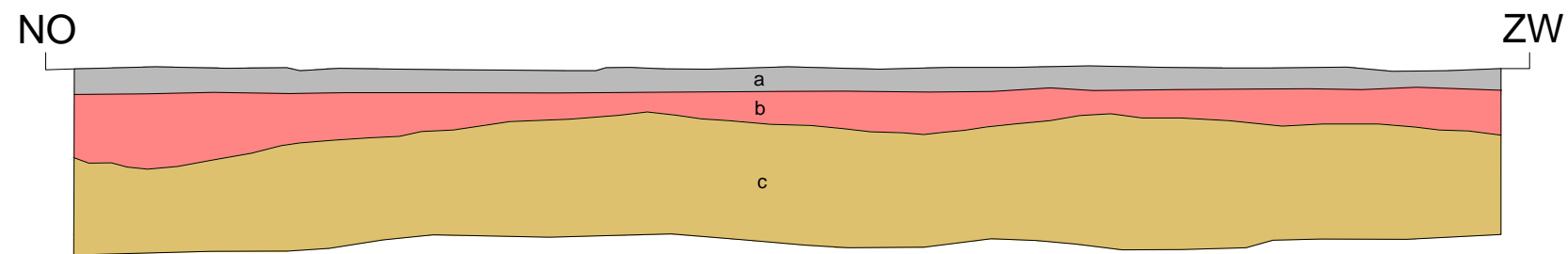

0 0.25m 0.5m 0.75m 1m 1.25m 1.5m

schaal 1:25
formaat A3
datum 11-10-2010
doc.nr. dim/221626_Lambert.dwg

Profiel 7

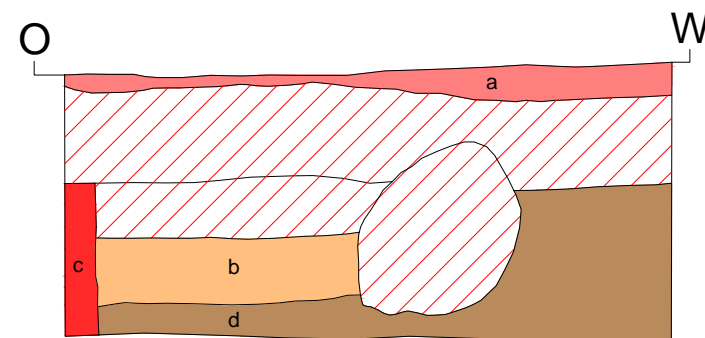

verklaring

- Pr 7
- a) betonnen vloerplaat (vroegere fabriek)
 - b) puinlaag met baksteen en cementbrokken (nivellering?)
 - c) bruin/geelbruin pakket met baksteen, houtskool en kalkmortel

- Pr 8
- a) verstoorde laag met veel baksteen en puin
 - b) homogene oranjebruine verbrande leemlaag met veel baksteen en houtskool
 - c) muur
 - d) bruin/geelbruin pakket met baksteen, houtskool en kalkmortel

Profiel 8

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

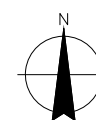
schaal 1:25

formaat A3

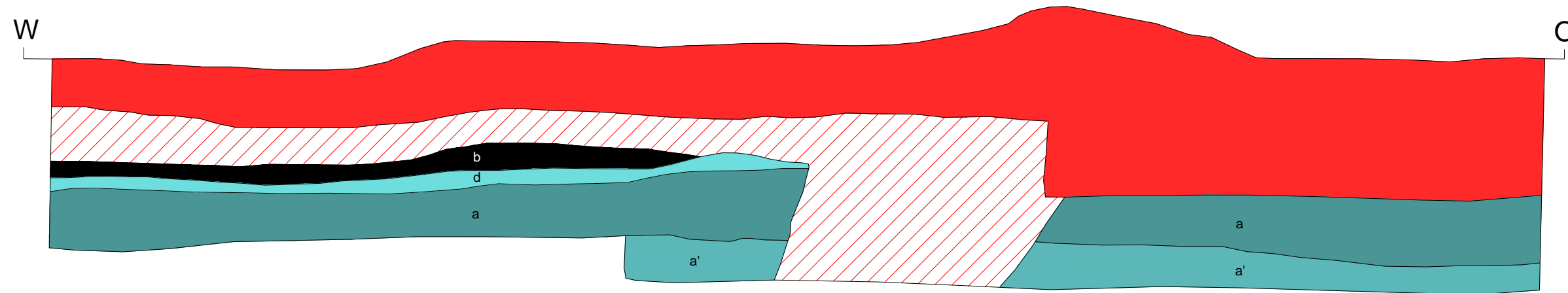
datum 11-10-2010

doc.nr. dim/221626_Lambert.dwg

0 0.25m 0.5m 0.75m 1m 1.25m 1.5m

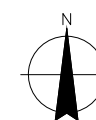
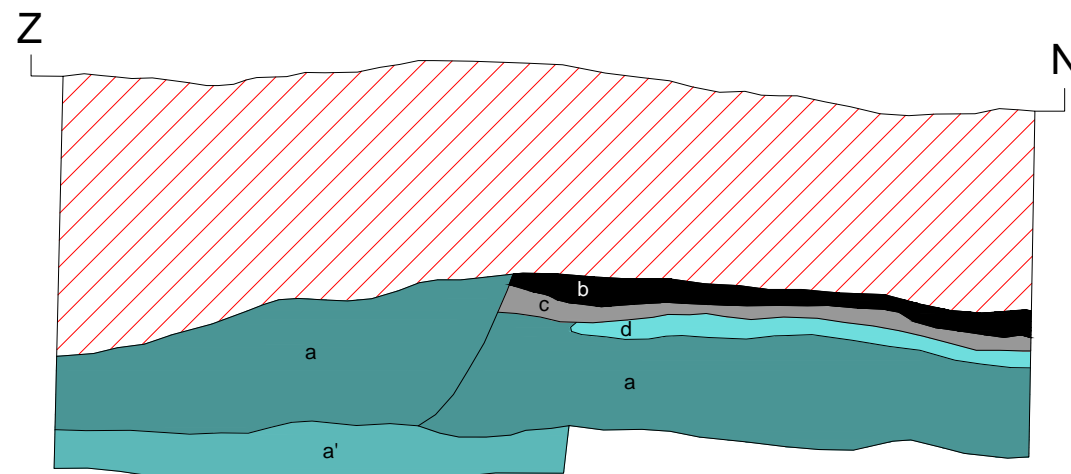
Profiel 9

verklaring

- Pr 9**
- a) stadsgracht, donker grijs, zandige klei met veel baksteen, houtskool, hout en organisch materiaal
 - a') gracht? grijsgroene zandige klei met veel baksteen, hout en klei en weinig houtskool
 - b) verbrande zwarte zeer losse laag (steenkol?)
 - c) homogene donkergrijze/zwarte dunne band met weinig baksteen
 - d) groengrijs zand met veel baksteen en schelpjes
- Pr 10**
- a) stadsgracht, donker grijs, zandige klei met veel baksteen, houtskool, hout en organisch materiaal
 - a') gracht? grijsgroene zandige klei met veel baksteen, hout en klei en weinig houtskool
 - b) verbrande zwarte zeer losse laag (steenkol?)
 - c) homogene donkergrijze/zwarte dunne band met weinig baksteen
 - d) groengrijs zand met veel baksteen en schelpjes

Profiel 10

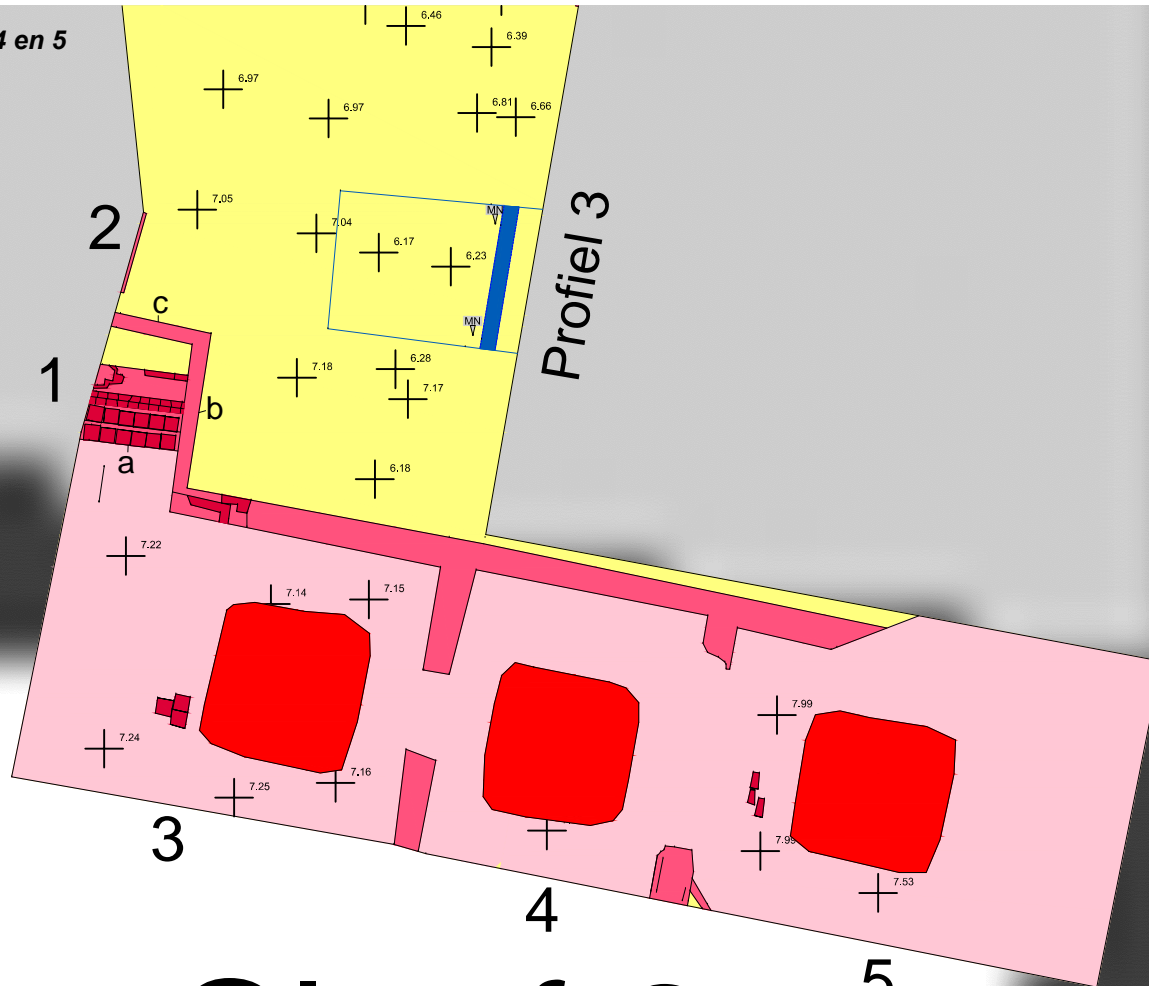

verklaring
 verklaring
 verklaring
 verklaring
 verklaring
 verklaring
 verklaring
 verklaring
 verklaring
 verklaring

schaal 1:25
 formaat A3
 datum 11-10-2010
 doc.nr. dim/221626_Lambert.dwg

Spoor 1, 2, 3, 4 en 5
schaal 1:100

Sleuf 2

Proefsleufonderzoek Postsite
Stad Aalst
NV Postsite Aalst

PS 2, Spoor 1, 2, 3, 4 en 5

Kaartnummer 7

verklaring

- Moederbodern
- Spoor
- Muur
- Vloer
- Verstoring
- Profiel
- Topografische kaart

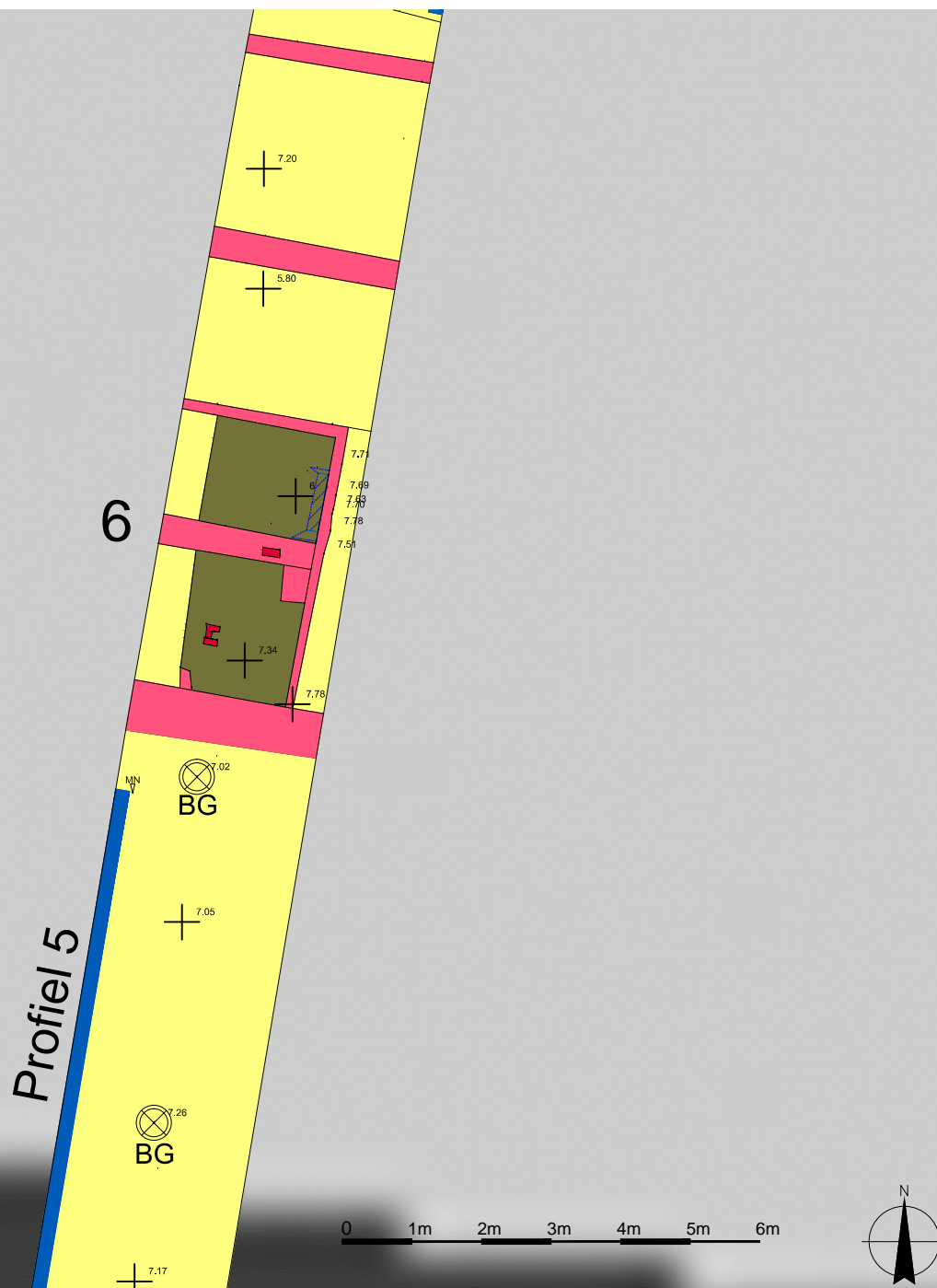
schaal 1:100

formaat A4

datum 11-10-2010

doc.nr. dim/221626 Lambert.dwg

Spoor 6
schaal 1:100

Proefsleufonderzoek Postsite
Stad Aalst
NV Postsite Aalst

PS 3, Spoor 6

Kaartnummer 8

verklaring

- Moederbodem
- Spoor
- Muur
- Beerput
- Verstoring
- Profiel
- Topografische kaart

schaal 1:100

formaat A4

datum 11-10-2010

doc.nr. dim/221626_Lambert.dwg

verklaring

	Moederbodem
	Spoor
	Muur
	Vloer
	Tegel
	Zandsteen
	Coupe
	Profiel
	Verstoring
	Brandlaag
	Topografische kaart

**Proefsleufonderzoek
 Postsite - Aalst**

**Algemeen Overzicht
 Hoogtes**

opdrachtgever
 NV Postsite Aalst
 Havenlaan 86 C/103
 1000 Brussel

uitvoerder
 Soresma nv
 Brisselei 23, 2000 Antwerpen
 tel +32 3 221 55 00 fax +32 3 221 55 03
 info@soresma.be

tekenaar
 Soresma nv

medewerkers Soresma:

Caroline Ryssaert
 Edith Goudie-Falckenbach
 Dirk Mervis

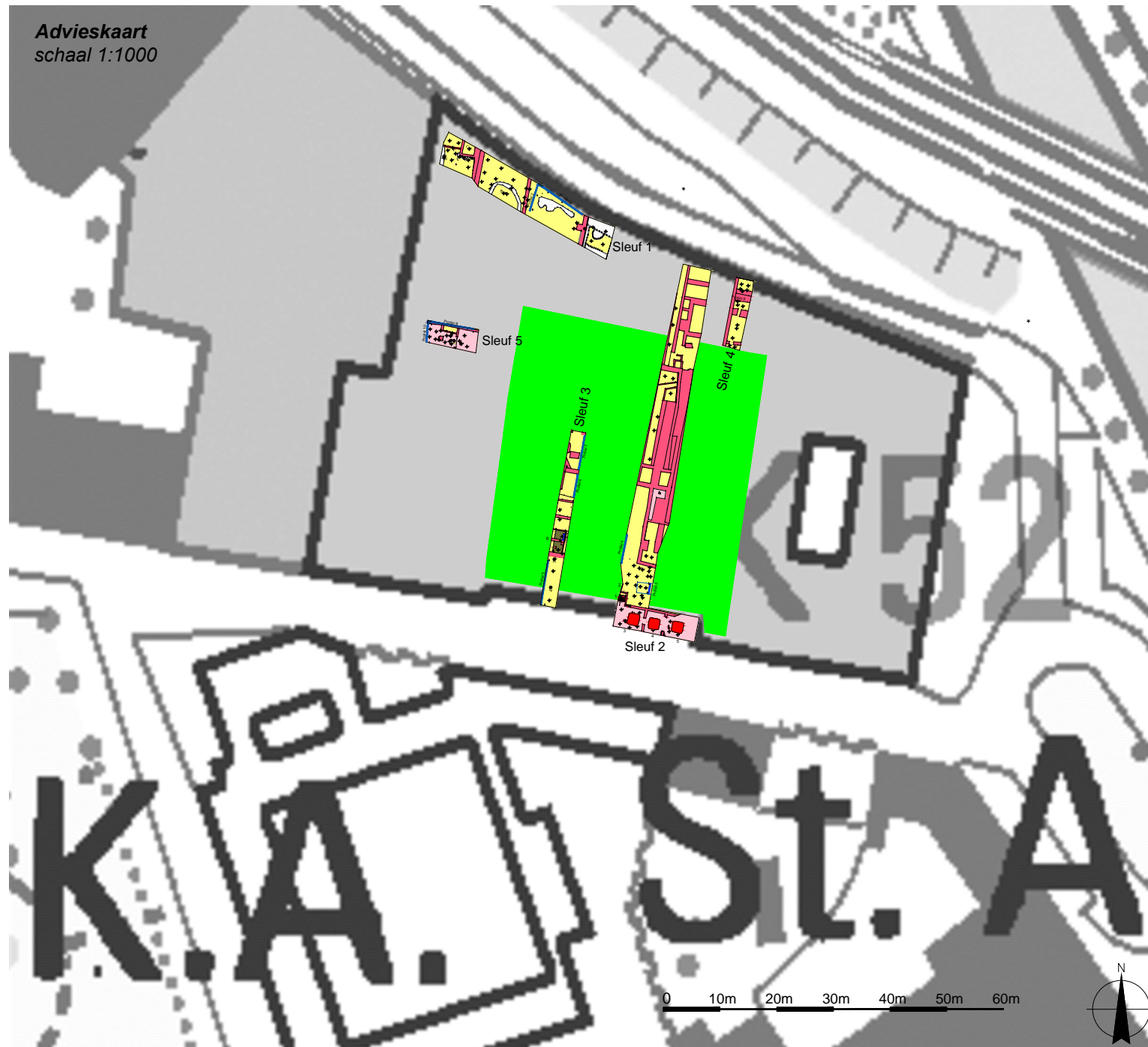
plan nummer: 15/15
 document nummer: dim221626_Lambert.dwg

formaat: A1
 schaal: 1:250

datum: 11/10/2010

Verantwoordelijke: Caroline Ryssaert
 Projectleider: Edith Goudie
 Tekenaar: Dirk Mervis

Advieskaart
schaal 1:1000

Proefsleufonderzoek Postsite
Stad Aalst
NV Postsite Aalst

Advieskaart

Kaartnummer 14

verklaring

- Moederbodem
- Spoor
- Muur
- Vloer
- Coupe
- Profiel
- Topografische kaart
- Advieszone

schaal 1:1000

formaat A4

datum 11-10-2010

doc.nr. dim/221626 Lambert.dwg